

કન્યા વાચનમાળા

પુસ્તક બીજના અર્થ

પ્રગાળી પ્રસિદ્ધ કરનાર,
કન્યા તજકરી એન્ડ સન્સ
ચંદ્રલાલ શાહર

સને ૧૯૨૭ સંગત ૧૯૨૩.

સૌરાષ્ટ્ર મુદ્રણાલય, રાણપુરમાં અશ્રુતલાલ
દ્વિપતલાલ શેઠે બાપ્યું.

કી. ૦-૫-૦ પાંચ આના

ગુજરાત વિદ્યાપીઠ ગ્રંથાલય

[ગુજરાતી કૉપીરાઈટ વિભાગ]

અનુક્રમાંક ૧૩૬૭૮ વર્ગીક

પુસ્તકનું નામ ૬૦૨૧૧૫૧૫૧૫૧૫૧

વિષય મ ૬૫૨ : ૮૪૪ : ૩ : ૨૧૫

કન્યા વાચનમાળા

પુસ્તક બીજાના અર્થ

જાપાવી પ્રસિદ્ધ કરનાર,
જેયંદ તલકશી એન્ડ સન્સ
વઢવાણ શહેર

સને ૧૯૨૭ સંવત ૧૯૮૩.

સૌરાષ્ટ્ર મુદ્રણાલય. રાણપુરમાં અમૃતલાલ
દસપતભાઈ શેઠે જાણ્યું.

કી. ૦—૫—૦ પાંચ આના

ગુજરાત વિદ્યાપીઠ ગ્રંથાલય
અમદાવાદ
ગુજરાતી કોપીરાઈટ-સંગ્રહ
૧૩૬૭૮

પ્રસ્તાવના

હાલમાં ચાલતા નવા ધોરણમાં નવી વાચનમાળાના પાઠના તથા કવિતાના અર્થ તથા તેમાં આવેલા પદાર્થ પાઠો તથા મુખ્યગણિત નવા દાખલ થવાથી વિદ્યાર્થીઓને શીખવા કઠણ પડે તેમ છે. એથી વિદ્યાર્થીને સરળતાથી સમજવાને સહેલું પડે, અને તેમની તર્ક શક્તિનો ખીલવણી થાય એવી રીતે માત્ર ટુંક સુદૃઢમાં મી. ત્રીભોવન દેવશી પાસે ધોરણ ૧ થી ૭ સુધીની નોટબુકો તૈયાર કરાવી ધોરણમાં ચાલતા તમામ વિષયો ટુંકમાં સુધરાવી અમોએ ધોરણવાર નોટો બહાર પાડી છે. માટે સુર મહેતાજીઓને વિનંતિ કરું છું, કે અંદરના વિષયોમાં જે ભુલ હોય તે સુધારી લખી મોકલશો, તે ખીજી આવૃત્તિમાં તે મુજબ સુધારો કરવામાં આવશે.

અમોને આનંદ ઉપજે છે કે અમારી નવી સીરીઝ મુજબ બહાર પાડેલી પહેલા, બીજા, ત્રીજા, ચોથા, પાંચમા, છઠ્ઠા, સાતમા, ધોરણોની નોટો વિદ્યાર્થી વર્ગને પસંદ પડી છે તેવી રીતે આ નવી કન્યા વાચનમાળા બીજાના અર્થ પસંદ પડશે.

લી.

તા. એપ્રિલ ૨૦૨૦

૧૯૨૭

મગદ કર્તા

વહવાણ શહેર

કન્યા વાચનમાળા

પુસ્તક બીજું.

ભાગ ૧ લો, પાઠના અર્થ.

પાઠ ૧ લો.

શ્રેષ્ઠધિટન=યુરોપ ખં-
ડમાં ઈંગ્લાંડ, રોકો.
ટલાંડ તથા આર્ય-
લાંડ મળીને જે દેશ
થયો છે તે (મોટો
ખેટ)

જીવનચરિત્ર=જીવતાંત,

હંદગીનો હેવાલ

અજ્ઞયખી=આશ્ચર્ય

અનુકરણ=નકલ, એ

કના જેવું બીજું

ધર સંસાર=ધરનો

વહેવાર

પુત્રનાં લક્ષણ પાર-

જ્ઞાપાથી જણાય=

છોકરાં કેવા ગુ-

ણનાં થશે તે ના

નપણથો જ જણા-

ઈ આવે

ચંચળાઈ=ચાલાકી

મધુર સાદે=મીઠાશથી,

ભાવથી

વય=ઉંમર

નિયમિત=નિયમસર,

ટામમ પ્રમાણે

વિશાળ=બહોળું

પ્રવિણતા=હોશિયારી

નૃત્ય=નાચ

કુશળતા=હોશિયારી

પ્રાપ્ત=પેદા

સુલક્ષણી=સારા લક્ષણ

વાળી

કસર=ખામી

રવરૂપવાન=રૂપાળી

મળતાવડી=મિલનસાર

ઠરતી=ટાઢી થતી

મંદહાર્ય=ધીમેથી હ-

સવું, મોં મલકાવવું

રીદારીદા=ખુશ ખુશ

આદરસત્કાર=માન

મમતા=માયાળુપણું

ઝવેરાં=હીરા, માણિક

મોતી વગેરે વેચનાર

નજરઠરી=ગમી

વીલેમોઢે=ઉદાસી ચહંરે

વાકેફ=જાણીતા

ખરીદી=વેચાતી લીધી

મનમારવું=મનને વશ

કરવું

અતિપ્રિય=બહુજ વ-

હાલી

ખેટ=અક્ષીસ, ધનામ

સ્વીકારશો=કબુલ કરશો
 બોધ=દશ રૂપીઆ
 આપ્યા તે દયા અને
 કીમતી કંઠી મોક-
 લાવી તે ઉદારતા
 નસંતાન=વાંઝીઓ
 હકદાર=વારસ

રાજ્યપદ=રાજ્યની ગાદી
 ગંભીરતાથી=દબદબાથી
 નીડર પણે=બીક વગર
 તરણ=જીવાન
 રંગરાગ=સુખ
 ઉત્સાહ=ઉમંગ
 પાલમિન્ટ=રાજ્ય ચલા
 વનારું મંડળ
 પ્રસંગ=વખત
 જોખમ=ખોજો

બધેનો=મુશ્કેલ બાબતો
 સમાન=એક સરખા

પાઠ ૨ જો.

સ્થિતિ=હાલત
 પુત્રીધર્મ=પુત્રી તરીકેની
 ફરજ
 કયાસ=ખામી
 કરજ=દેવું
 કરકસર=ત્રેવડ
 અદાકરવું=આપવું
 ગેરવત્તીકે=અસાધ્ય

સાક્ષી=સાહેદી
 વડા=મોટા
 દસ્તાવેજ=ખત

હિત=ભલું
 અહિત=નુકસાની
 સંપૂર્ણ=પૂરેપૂરી
 ખાતરી=સાબીતી
 કંપની=હંદુસ્તાનમાં
 રાજ્ય ચલાવનાર
 વેપારી મંડળ
 ઢંઢેરા=જાહેરનામું
 વાંધો=તકરાર
 બેધડકપણે=હંમતથી
 આબાદી=ચઢતી
 આડે=વચમાં

અભય વચન=બીકવગર-
 તું વચન
 દ્રઢતા=ચોકસપણું
 પ્રતિજ્ઞા=સોગાન, કબુ

લાત
 આજ્ઞા=હુકમ
 વર્તન=રીતભાત
 હેવાતન=સોભાઅ,
 સુવાસણીપણું
 માણસાઈ=ભલાઈ
 લક્ષ=કાળજી
 સાવચેતી=ખબરદાર

સંબંધ=સગપણ,
 મિત્રતા
 વિસ્તાર=ફેલાવો
 શોધ=તપાસ
 પરલોકવાસી=સ્વર્ગ-
 વાસી

પાઠ ૩ જો.

કર્તવ્ય=કરવાપણું,
 ધર્મ ફરજ
 સમજ=સમજીતી
 ચાકરડી દાસી, સેવક,
 મજૂર
 માથા ઉતારવું=વેઠીયું
 ખટકથી નહિ તેવું,
 પાત્ર=લાયક, યોગ્ય
 નિંદાય=અવબોધાચ
 નિરંતર=સદા
 પાર=હેડો, અંત
 વૃદ્ધ=ધરડાં
 તણાવે=ઊડીદે
 દુષ્ટ=ખરાબ
 બદલો=સાદું
 પ્રાર્થના=અરજ, માગણી
 અયાગ=ધણાં
 સમર્થ=શક્તિવાન
 શુભ=સારું
 સંભારવું=સંકલિત કરવી
 રક્ષણ=જાતન

શકિત=મુખ
ધણીપ્રત્યે=ધણી તરફ

પાઠ ૫ મો.

પટાવત=રાજ્યનો મુ-
ખ્ય સરદાર

લગામ=સત્તા, રાજ્યા-
ધિકાર

નિષ્કંટક=વચમાં કોઈ
કડાઈપ, આડું ન
હોય તેમ

દાવો=હક

નિશ્ચિંતપણે=નિર્ભયપણે

ધાવ=નાના બાળકને
સાચવવા માતા

તરીકે રહેલ બાઈ

વિદાય=રવાના

તાકીદે=જલદી

અમલમાં=હુકમમાં,

કામમાં

રણવાસ=રાણીના

ઝોરડામાં અથવા

જનાનામાં

હાહાકાર=ત્રાસ

શોકસાગર=દુઃખ રૂપ

દરિયા

ક્રોધ=ગાઉ

અંતરે=છેડે

દેહશતે=ખીકળી

રાવળ=એ રાજાની

અડક છે

સલાહ=મત

શક=વહેમ

અરજ=વિનંતિ

ગડભાંગ=ભાંગજડ

હયાડયા

નીમકહવાલી=ખાઈને

સાર કરવાનો ગુણ

ભયની=ખીકની

મુશ્કેલી=અડચણ

દરકાર=પરવા

મુગટ=ઉપરી, શાળગાર

ધન્યવાદ=શાબાશી

બસ=અરાબર, પુરો

મુપરત=બલામણ

ચર્યાબ=ફેલાય

પરિણામ=ફળ

પન્નું=પાનું, એક

જાતનું રત્ન

રક્ષણાર્થે=બચાવાને

માટે

જોટો=જોડ, એક જોડું

ખીણું

પાઠ ૬ ઠો.

વિનય=નમ્રતા, નરમાશ

વિનય વેરીને વશ કરે=

નમ્રપણા આગળ

દુશ્મન હમેશાં વશ

થઈ રહે છે ગુરુસા-

વાળા માણસ પાસે

નમ્ર થઈએ તો તે

પાછો પડે છે.

સંપાદન કરે છે=મેળવે છે

દુશ્મનાવટ=દુશ્મન દાવો

લાગ્યેજ=જવદલે

હું પદ=મર્વ

તપી જાય છે=કોઈ કરે છે

અણગમે=અરુચી

વજન=કીમત, વજર.

દીનપણું=ગરીબાઈ

દાખવવાથી-જતાવવાથી

પ્રાપ્ત=પેદા

સંત=સાધુ પુરો

મિજાજ=તખીયત

સ્વાર્થી=મતલબી

જાત રખું=પોતાનું જ

રક્ષણ કરનાર

ખામોશ=ધીરજ, સ-

ચુરી

બાકરી=ટકર, સામાં

થવું

નમ્યું આપે છે=નમી-

ને ચાલે છે

અંગ=ભાગ

કરણી=કરવું તે

સમ્યતા=વિષેક
 દુઃખકારતા=હલકો
 મણતાં
 તોછડાઇ=હલકાઇ
 બારવઝર=આખર
 ચાવળું=અધિક ભો-
 લનારો દોડાયો
 છિંછળાપણું=ઉદ્ધ-
 તાઈ
 મંભીર=ઠરેલ
 હિપમા=ખરાખરી
 માઝા=હલ
 કાવકું=ચીવટવાળું
 તામસ=ક્રોધ
 અદબ=મલાઝો
 હિપડતે સાદે=વધારે
 પડતું
 અવડચવડ=આડું
 અવળું
 ટાપસી=સાહેદી, લો-
 લમાં લોલ
 સારાંશકે=નરમાશ
 વિવેક, મંભીરપણું
 અને અદબ એ વિ-
 નયના ભાગ છે.

પાઠ ૮ મો.

ધર્મરાજ=યુધિષ્ઠિર
 પાંડુરાજના મોટા પુત્ર

દ્રોણાચાર્ય=પાંડવ કૌ-
 રવને યુદ્ધકળા શીખ-
 વનાર ગુરુ
 અતે=છેવટે
 યુદ્ધ=લડાઇ
 સત્યવાદી=સાચું ભો-
 લનાર
 યુસ્ત=લાગણીવાળા,
 વળગી રહેનાર
 પ્રતિજ્ઞા=પણ, કસમ
 વિનાશકારી=નાશ ક-
 રનાર
 પક્ષ=નરકદારી, વગ
 સામેલ થયા=સામ્યા
 ખાણું=નાશ
 ધનુર્વિદ્યા=ધનુષ્ય મા-
 રવાની વિદ્યા
 પાવરધા=હોંશીયાર,
 કુશળ
 રણસંગ્રામ=લડાઇનું
 મેદાન
 હાહાકાર=ત્રાસ, જીલમ
 કાયા=શરીર
 શસ્ત્ર=હથિયાર
 દેહત્યાગ=દેહને તજવો
 દરકાર=પરવા
 યુક્તિબંધન=મર્મવાળું
 ખાતરી=સાખીતી

છળ=કપટ
 દ્વિઅર્થી=એ અર્થવાળું
 વેણ
 શય્યા=પથારી
 નરોવા=નર(અશ્વત્થામા)
 અથવા
 કુંજર=હાથી
 વા=અથવા
 કાર્યસિદ્ધ=સફળકામ

પાઠ ૯ મો.

ચહેરો=સોકલ
 ઉતરીગયેલો=શીકો,
 નરમ પડી મચેલો
 છુટેમોઢે=મોટથી
 શાંત=ધીમા,
 કુમે=છાતી ભરાઈ
 જવાથી જે થાય છે
 તે ધબકારો
 શિક્ષકે=માસ્તરે
 બળાણીયા=નટ
 દીલગીરી=અકસોસ
 સીધુ ઘેર આવવું=ક્યાઈ
 રોકાવું નહિ.
 આગાવિરૂદ્ધ=હુકમથી
 ઉલટું, રગ્ન વિના
 અલબત્ત=ખેલાશક
 શંકા=વહેમ
 ચિડાવ=ગુસ્સો થાય

કાનો=કાંઠા
ધરાદાથી=વિચારથી
શેઠાણી=ધરની માલીક
ડાળ=ચાળા, ઢોંગ
હેતુ=મતલબ
કાઠીઆણુ=અકાલું
વેચનાર આઠ
પ્રશ્ન=સવાલ

પાઠ ૧૧ મો

ખરીદી લાવી=વેચાતું
લખને આવી
હડકેટ=હડી, ચોટ
અફળાવાથી=પછડા-
વાથી
બલા=કાશ
ચઢિયાતું=સાફ
ચોકસી=તપાસ, આ-
તરી
દામ=પૈસા
પસંદ પડ્યું=ગમ્યું
છુટી ગયા=નકામાગયા
આશ્ચિય=આશીર્વાદ
ગોલણુ=ગોલારાણુની
વહુ
પસીનો=પરસેવો
ઓઢણુ=ઓઢવાતું
લુગડું
લામડ=કાયમ, સરાર

આણીહોય=લાવ્યા હોય
અનાથ=ગરીબ
આંતરડી=કાળજી
ઓહોમાં=મરજી
પ્રમાણે, બે પરવા-
ધથી
ઘટિત=ત્રાપક, યોગ્ય

પાઠ ૧૨ મો

દેશાણુ=દેશાધની વહુ
પુલણુજી=કોઈ ચડાવે
તેમ મરજી પ્રમાણે
ખરચ કરનાર
ઉંઘ ઉડવી=ભાન આ-
વતું
ઝડપી લેણે=સગપણ
કરી જમાઈ કરશે.
જપ=નિરાંત
વાંકડાના=પહેરામણીના
સરતો=ખેડાચાલી,
ડરાવ
કુળવાન=ખાનદાન
ભારે=વધારે
દેશાધગીરી=દેશાધની
પદવી
વાડી વજ્રકા=જગીર,
આગ અગીચા
કરજ=દેણું
આજ=રૂપીઆનું ભાડું

ઉત્પન્ન=પેદાશી
દાગીનો=ધરેણું
ઉજળું એટલું દુધ=
ઉપજ ગણી છો પણ
ખર્ચનો હિસાબ
ગણતા નથી.
હાલત=સ્થિતિ
કપડાં લતાં=લુગડાં વગેરે
કરકસર=આવડ ત્રેવડ
નિભાવવું=ચલાવવું
ઘટનો=વ્યાજખી
ખરાબખરત=પાયમાલ
હડ=જીદ
ધામધુમ=ડાઢ, લભકો
કોડ=હોંસ
કસર=ખામી
હદથીગ્રહે=વધારે પ-
ડતાં ગળા ઉપરાંત
ગામ ગરાસ=ધરખાર
તથા ગરાસ
ગીરો=ધરેણું, સાનમાં
દરદાગીનો=ધરેણાંગાંઠા

પાઠ ૧૩ મો

વિષ્ટિ=સલાહતું કહેણું
અથવા વહાટી, પં-
ચાત
સમાધાની=સલુકાઈ સંપૂ-
ધરાદો=વિચાર

સરકાર=માન
 સજ=તૈયાર
 હસ્તિનાપુર=દિલ્હીની
 ઉત્તરે ૬૦ મૈલ પર
 શહેર હતું.
 દુર્યોધન=કોરવોનો
 મોટો ભાઈ
 ધૃતરાષ્ટ્ર=કોરવોનો બાપ
 વિદુર=કૃષ્ણનાં પરમ
 ભક્ત
 કુંતી=પાંચ પાંડવોની
 માતા
 રૂચિ=ભાવ
 ગરજ=પરવા, ઓશી-
 યાળ
 મૈત્રિ=મિત્રતા
 ધટિત=લાયક
 આગ્રહ=તાણ
 મતલબ=અર્થ
 બીજમ=શંતનુ રાજાના
 બ્રહ્મચારી પુત્ર
 વિનતી=અરજ
 બિરાજ્યા=પધાર્યા
 ઐક્ય=સંપ, એકતા
 સંહાર=નાશ
 સરતનું કુળ=ભરત
 રાજાનો પંથ
 સદાચરણ=નીતિ

વિખ્યાત=ખાણીતું
 દુરાચારે=અનીતિએ
 વર્તે છે=ચાલે છે
 પ્રલય=નાશ
 સમાધાન=નીવેડો
 સત્તાહ=શાંતિ
 શત્રુવટ=દુશ્મનાવટ
 દેવબુદ્ધિ=કલેશ ઉત્પન્ન
 થાય એવી બુદ્ધિ
 નિમિત્તે=કારણે
 ઓચ્છવ=આનંદનું પર્વ
 ગ્રમ=જાના
 પ્રત=નિયમ ઉણું=ઓછું
 નિરાંતે=સુખેથી
 યથાર્થ=ખરાખર, જેવું
 જોષએ તેવું
 હડીલો=મમતી
 ગાંધારી=ગાંધાર દેશના
 રાજાની કુંવરી ને
 ધૃતરાષ્ટ્રની સ્ત્રી

પાઠ ૨૫ માં

મુક્તચી=ચોડો વખત
 બંધ રાખવું
 ગાળે છે=કાઢે છે
 એઠવાડઅખોટ=એઠવાડ
 કાઠી ચોકખું કરવું તે
 ત્રાસ=કંટાળો
 સહેલધી=જલદી

મંજતા નથી=સાફ
 થતાં નથી
 વીતી જાય=નીકળી જાય
 માઠાં પરિણામ=ખરાબ
 ફળ
 લક્ષમાં=ધ્યાનમાં
 કીમતી=મુલ્યવાળા
 ધડીઓ કરી=સંકેલી
 ભેજ=ભિનાશ
 વાંતરી=ઝીણું સફેદ
 જીવડાં, કંસારી
 દશા=હાલત
 અખાત્રીજ=વૈશાક
 સુદી ત્રીજ
 મેધરાજા=વરસાદ
 સંચાળવાનું=ચળા-
 વવાનું
 વા તડ=ઝીણી, ખારીક
 ફાટ
 ખારીક=ઝીણી
 દરકાર=પરવા
 રૂપીયારાકડામાં=એક
 રૂપીયે
 બળીઆ=શીળી
 ટંકાવવા=કઠાવવા
 તજરીજ=ચોંટવણ
 વાવડ=રાગ, ઉપદ્રવ
 ભોગ=હોમ, નાશ

છવાઇમયું=ઠંકાઇ મયું
એકાએક=એકદમ
લવારી=ખકવાટ
રામરમીગયા=રામ એવે
એનો જે છવ
તે રમવા મયે મત-
લખકે મરણ પામ્યે
ભયંકર=ખીકાળું
પરિણામ=ફળ

પાઠ ૧૬ મો.

કાછ=ચાયાધીશ
પરદેશ=ખીજે દેશ
બેલી=કાથળી
સહી સિક્કો=ચોકસ
નિશાનની છપ
થાપણ=પુંછ
જો આમળ=દેખતાં રૂબરૂ
અકબંધ=ખરાખર પેકે
કરેલી
સીધી=આગળી
તમ=આદી સિંહાસન
એરીકર=ચિંતા વિનાનો
તુલુનાર=તાણા, વાણા
બધે એસાહનાર
આલાક=દોશિમાર
તુલ્લી=મેલવી
દૂરસ્ત=સાગે
બેશ=સારૂ

ખિજાબો=પાથરો
ફાંફાં=ઢોંગ
અભણપણું=પોતે નથી
નણતો એવા ચાળા
રકુ કરી છે=તુલ્લી છે
ખુદાવંદ=મોટા માણ
સને માટે માન-
વાચક શબ્દ છે
પ્રમાણિકપણું=સાચવટ
પૂણું=પૂરો
પાકે દાનત=સાચું મન
યાપણ=મુકેલ પેસા
ઓળવી=પચાવી

પાઠ ૧૭ મો.

સાવિત્રી=સતી સ્ત્રી તે
અથપતી રાખની
કુંવરી થાય
મદ્ર=જુતાન દેશ
તપોવન=તપ કરવાનું
જંગલ
મુની=ઋષિ
શાસ્ત્રચર્યા=ધર્મનો
વિવાદ
કિશોર=પંદર વર્ષની
ઉમર
અવંતી=અયોધ્યા
પદ્મજી=પાદીએથી
ઉઠાડેલો

અત્રે=અહીં
વરી લીધો=પરણાવા-
નું નક્કી કર્યું
નિશ્ચય=કરાવ
ઉપદેશ=બોધ
અર્પણ કર્યું=આપી
દીધું
મિથ્યા=ફોકટ
આગ્રહ=તાણ
સ્વયંવર=ઉચ્છિત્ર પ્રમાણ
વર વરવા જે સભા
ભરવી તે
બાળા=દીકરી
ક્ષમા=માફ
તનમનથી=સર્વ પ્રકાર
ભવિષ્યમાં=નસીબમાં,
આવતા વખતમાં
વિધવાપણું=પુરૂષ મ-
રવાથી સ્ત્રીની જે
સ્થિતિ થાય તે
અનિત્ય=નાશવંત
નિત્ય=હમેશ રહે તેવું
દ્રઢતા=અઢમપણું
આંસુભરી આંખો=
રોતાં રોતાં
દિપાવનું=શોભાવનું
ભવન=ઘર, મહેલ
વડીલો=સામુ સસરા

ભાખેલા=અગાઉથી
કહેલા
ફળફળાદિ=ફળપુલ
વગેરે
મિખે=કારણે, બહાને
ચેન=સુખ
પતિવૃતા=સતિ
સાધ્વી=ધણીના કલામાં
રહેનાર
પ્રતાપ=બળ
જીવતદાન=જીવવાનું
દાન

પાઠ ૧૯ મો.

તીર્થક્ષેત્ર=તીર્થની જગ્યા
મંદીર=ધર, શાળા
મોક્ષ=જીવકારો, જન્મ
મરણનો ફેરો ટળે તે
ક્ષેત્ર=ધામ, જગ્યા
મહિમા=મોટાધ
અશક્ત=શક્તિવિનાના
ખ્યાલ=વિચાર
સોધ=સગવડ
ભાથું=ભાણું પોણું
પારાવાર=ધણીજ
સહેલ=આનંદ
બીન=વિના
શિખરો=ટોચો, કળસ
ભાગવાળો

વેદશાળા=ગ્રંથનિરીક્ષણ
જગ્યા
વિચિત્ર=નવાઈ જેવી
ધંટાકાર=ધંટના
આકારે
ઉપલે સામે=સામે વ-
હેણે, ઉપર વાસ
વિશ્વવિખ્યાત=દુનિયા-
માં જાણીતું
જ્ઞાનકૂપ=જ્ઞાનનો કૂવો
ગજવાકાતરૂ=ખીસ્સા
કાતરનારા
સાવધ=સાવચેત
મોંઘા મુલનો=મોંઘા
ન મળે તેવો
મજલીન=એક જાતનું
ઝીણું કપડું
આખને આજી નાખે=
મોઢ પમાડે એવો
નમુનાદાર=સારા, ઉત્તમ
નાનાવિત=જુદી જુદી
જાતનાં
દબદબાથી=ઠાઠથી
શ્રેષ્ઠ=ઉત્તમ
ધુરંધર=બધાં મોટા
આચાર્યો=ધર્મગુરૂઓ
અનાદિ=જુના
પદ્ધતિ=રીત
દાન=મફત આપવું તે

પાઠ ૨૦ મો.

વહાલ=પ્રીતી, પ્રીય
વરવની=વિધવા, રાડીરાડ
વની=વિના
ધોરાં=મોટા
ધર=મકાન તથા તેમાં
રહેણું સર્વ કુટુંબ
સંબંધ=સગપણ
ધામ=ઠેકાણું
સ્વાર્થ=મતલબ
અદેખાધનોવાસ=
ઘર્ષાનું ઠેકાણું
વિદાયગીરી=રજા
ધમકાવે=કારો દે
રાવ=ફરિયાદ, દાદ
રોદણાં=દુઃખ
ગોદમાં=ખોળામાં
જાણી=તરફ
બેટી=વળગી
પાઠ ૨૧ મો.
સંધ=જાત્રાએ જના-
રનું ટોણું
આપદા=પીડા
જેશુદ્ધ=જ્ઞાનવચરનાં
જે જે=વચરનાર
મજલ=૧૨ માં
સ્પષ્ટ=ખુલ્લી
થાક=આરામ

યાળ=કેશવાળી
વિકરાળ=બિયામણું
ડાળી=માચી, તેને બે
તરફથી બે માણસ
ઢિપાડે છે
અવલોકન=ધારી ધારી
ને જોવું

પાઠ ૨૩ મો.

સ્થાનકે=જગ્યાઓ
દિગ્=આશ્રય
મૌમુખી=ગાયના મોઢા
જેવું હોય છે ને
તેમાંથી પાણી પડે છે
રંગબેરંગી=ભાતભાતની
મોડું નાળીયેર=અલ
વિનાનું
બેરવજપ=કંચેથી પડી
ને જીવ કાઢેલા તે
અવ=જન્મમારો
સાખ=આંખા ઢિપર
પાકેલી કેરી
ખોટ=તાણ, અછત
નેમનાથ=જૈન મોકોના
૨૨ મા તીર્થંકર
અખ્ય=શોભીતી, મોટી
અરતું=ટપકતું
કુંક=સિંખર

પાઠ ૨૪ મો.

દ્રષ્ટાંત=દાખલો
પાકદાનત=શુદ્ધ મન
ખડ=હુલડ
ઉક્કેરણી=શીખવણી
ત્રાસ=જીલમ
કવાયતી=કેળવાએલું
નિરાધાર=આશરા
વિનાના
કરતાથી=ધાતકીપણેથી
ભેયંકર=ભયભીત
ધરાવે=રાખે
તજવીજ=ગોઠવણ
ગરબડ=તોફાન
મચી=જમી
ચુપકીથી=ચાલાકીથી
ઝટ
ભરમ=રાખ
પચાવીપાડવું=રાખીલેવું
સંભવ=ભરસો
સ્તુતિપાત્ર=વખાણવા
લાયક
ફલેનલ=ગરમ કપડું
સર કયુ=જલ્દી
આનંદી ચહેરે=ખુશ
મિનજો
નીમકહલાલી=ખાખી
સાર કરવું

જન્મારો=જન્મગી
સુકૃત્ય=સારાં કામો

પાઠ ૨૬ મો.

આશા=હુકમ
છુટી=રજા
માયા=હેત
આવકાર=માન
ટોકે છે=મેણા મારે છે
ફળેત=હાડહાડ
કાળજી=લડકા, મન
કુંકારા=તોછાપ
ટકટક=ખોલ ખોલ,
લવારો
ખોટ=ખામી
ચોભીલી=શરમીદી
શરમાઈને
ખુરામાં=જીંડમાં
અનુભવ=મહાવરો
નારાજ=નાખુશી
વડીલ=મોટા
ધર્મ=કરજ
સંસાર=ધરતો વહેવાર
દરકાર=પરવા
સલાહ=મત
પાઠ ૨૭ મો.
ઉતરેલ ચહેરે=ઉદાસી
મોઢે
અભાગણી=કમનસીબ

નહારે=નહારાં
 આળવીતરાં=અટક-
 ચાળાં
 સહેજ=નજીવી
 અધમોઢ=અધકચરી,
 અરધી મુવા જેવી
 કુડયો=માર્ગો
 હાથના કર્ચા હેયેવામાં=
 પોતાની જુલ પોતાને
 નડી
 પરિણામ=ફળ
 મોહારો છો=આળું દોછો
 પી નમ છે=ગણુકારતા
 નથી
 આપનો=તકતો
 બિલોરી=એક જાતનો
 છાન=કડપ (કાચ
 સ્વચ્છદે=પોતાનીજા
 પ્રમાણે
 અનુસરે=મળતા આવે
 અભગ=છેટા, દુર
 તક=વખત
 છાસા=છા
 આતુરતા=અધીરાઈ
 જળમાવીશ=કરીજોડશ

પાઠ ૨૮ મી.

રાજભક્તિ=વફાદારી,
 રાજ્યની સેવા

સાધન=ઉપાયો
 ખુમારી=નાશ, પાચ-
 માલી
 હેસત=બીક
 સાંસા=વાંધા, અડચણ
 હવાયેલું=દંકાએલું
 આગ્રહી=પોતાના જેવા
 ખરા
 સરહદ=સીમા
 વખાનો=દુઃખનો
 અધીની વખતે=છેવટે,
 અંતે
 રિખાતો=પીડાતો
 ભેટી પડ્યો=મળ્યો
 સિધાવો છો=પધારાછો
 સલામત=નર્થીત, સુ-
 ખરૂપ
 જોગ=જગવડ, વખત
 ગળગળો=રોચા જેવો
 અન્નદાતા=અન્ન
 આપનાર
 તાકાદ=સક્રિત
 મેવાડ માતા=એ જગદ
 સ્વદેશ પ્રીતિ બતા-
 વે છે
 કૃતાર્થ=સફળ સિદ્ધ
 મનોરથવાળો
 ભેટ કરી=આપી

રાજભક્તિ=રાજ તર-
 ફની વફાદારી

પાઠ ૩૦ મી.

અરાન=અણસમજણ
 ભોળાપણ=ભોળાપણું
 માન્ય=કબુલ
 દેખાવડી=રૂપાળી
 દ્રષ્ટિ=નજર
 અવાચક=ન બોલી
 શકે તેવી
 ઓળખ્યું=ટપ્યું
 જળી=રૂઝી
 હાકુત=ભાડે રહેનાર
 પળવે છે=દુઃખ દે છે
 સાધવા=પાર પાડવા
 ભોળેભાવે=વિચાર
 કર્યા વિના
 પરખી=ઓળખી
 ઉપચાર=ઉપાય
 ખતાં=ટોકર
 આભરી=મદિ
 સંજ્ઞા=મનજીત
 પ્રયોગ=અખતર

પાઠ ૩૧ મી.

મંજા=મન
 શંકા=વહેમ
 અસર=સામગ્રી
 વિવાના=આમ, મેહાન

દાણા વાળવા=દાણા
જેવરાવવા તેમાં
વાયા વધાવોજીએ છે
મુક્તિઓ=કળાઓ
મમ-મહેનત
લેખવામાં=ચલુવામાં
પરોણો=મેમાન
વંત્રી=ડાકજી
ધાઈ=દોડયા
કામજી=વશ કરવાના
ઈલાજ
સડો=એવો કાંઈ રોગ
હીમ=વધારણી
કરેકું=સુવાવડું
સ્પર્શ=અડકવું, અસર
કોહે છે=સડે છે
વાયુ=એક જાતનો રોગ
જેને હિસ્ટરીઆ કહે
છે તે જીવાન ઘેરાને
અથવા સુવાવડાને
ચાલ છે.

પાઠ ૩૩ થી

વિદુષી=મહુ વિદ્યા
ભણેલી બી

નુતનકળા=નાથ કરવાની
કળા

પાઠકામ=મોજન બ-
નાવવાનું શાસ્ત્ર

પૂર્વે=પહેલાં
યોગવયે=ભાયક ઉમરે
તરજી=જીવાન
સંમતિ=સલાહ
સમર્થ=જળ્યરા
પ્રસંગ=વખત
નિર્ણય=નક્કી
મધ્યમ્ય=પ્રમુખ, પંચ
ત્રાહિત

પસંદકરો=કબુલ કરી
કરમાશે=સુકાશે ઝાંખા
પડશે

પક્ષપાત=તરફદારી
ફેંસલો=ચાલ

કરાર=કરાવ, સરત
મર્મ=ભેદ

અબળા=બી જાતિ

યશસ્વી=જશવાળા

યત્ન=મહેનત

ઉત્કંઠા=ઈચ્છા

વિશાળ=બહોળા

ટક્કરલેવી=સામે ઉભાં

રહેવું

પાઠ ૩૪ થી

મસ્કરા=આનંદી પુરુષો

હાજર જવાબ=તરતજ

જવાબ

રીઝવેછે=રાજી કરે છે

બડી=મોટી

નિશ્ચય=નક્કી

વિસારેપડવી=જીલી જવી

મસ્ત=જળ્યરો, તોફાની

ઝરખા=રવેશ

ધમપછાડા=ઘોડા

મદમાં=તોફાનમાં

ભયંકર આક્રમ=મોટું

દુઃખ

લાગ=દાવ, ઊપાય

પ્યાર=હેત

અણીનો વખત=મરવા

ટાણું

અકાળ્યુ=ફેંક્યું

ખુદા=ઈશ્વર અલ્લા

બંદગી=પ્રાર્થના

સ્નાન કર્યું=તાણો

વાકેફ=જાણીતો

પસરી=ફેલાઈ

હૃષી=આનંદથી

સરપાવ=પહેરામણી

નિશ્ચિતપણે=ચીંતાવગર

પાઠ ૩૬ થી

પત્રવહેવાર=કામળનો

વહેવાર

સ્થાપન થયું=સ્થાપણું

થયું

સવડ=ગોઠવણ

પાકી=ખરેખરી
પરખીડીયા=કવર
મહોર=સિલ્લો
ખેપીઆ=કાસદીઆ
સહીસલામત=વગર
અડચણે
માનવાચક=માન બતા-
વનારા શબ્દો

સંબંધ=વહેવાર
તીર્થરૂપ=તીર્થ જેવા
ચિરંજીવી=લાંબુજીવનાર
સૌભાગ્યવતી=શુભગાર
વાળી, સુવાસણી
ગંગાસ્વરૂપ=વિધવા સ્ત્રી
ગંગા નદીના તીર્થ
જેવી

ઉપયોગ=વપરાશ
ધરે=સૌભે
પત્તો=ઠકાણું
સુચના=આબત
કમવાર=એક પછી એ
મહોલ્લો=શેરી
મેર=તરફ
રવાને કરવો=મોકલવે

પુસ્તક ખીજું.

ભાગ ૨ જે, પાઠના અર્થ

પાઠ ૩૭ થી
આદિ=પહેલાં
તીર્થકર=જૈનલોકોના
૨૪ તીર્થકર છે તે
ભગવાન
આદીધર=પહેલા ધર
જીકું સીકું=૫૦૧ થી
૬૦૦ સુધીનો વખત
ચરિત્ર=જીવન
ક્રિતિકાલ
ધર્મોપદેશક=ધર્મના
ઉપદેશ કરનાર

રીવાજ=રીતભાત
રાજ્ય વ્યવસ્થા=રાજ્ય
પ્રકરણી બાબત
બોધ=ઉપદેશ
પરકુટુંબ=પારકું કુટુંબ
દશા=હાલત
વિનીત=નિયમમાં
રહેનારા
પાયદળ=પગે ચાલનાર
અતુરંગ=ચારઅંગવાળી
રચી=બનાવી, ગોઠવી
રક્ષકો=રક્ષણ કરનારા

જેરવી=પચાવી
બાક=ગરમાવો
વૃક્ષ=ઝાડ
શાખ=ઝાળી
ભયભીત=આશ્ચર્યકર
કુંભસ્થળ=હાથીના
માથાના કાનની
પાસે ઉપસેલો ભાગ
પદ્ધતિ=ગોઠવણ
ક્ષિપિ=અક્ષર
ધનુર્વિદ્યા=બાણમાર-
વાની વિદ્યા

વસંતમાસ=ફાગળને
 ચૈત્ર માસ
 વિલાસ=વૈભવ
 વિષય=વૈભવ, ભોગ
 મહાલક્ષ્મી=હાથમાં લે
 યતિ=સાધુજનિ
 અહિંસા=ક્રોધને મારવું
 નહીં તે
 અહાયર્ય=સદા કુંવારા
 રહેવાપણું
 સાધ્વી=સ્ત્રીજાતી સાધુ
 થયેલ હોય તે
 ધર્મસંધ=મંડળી
 નિર્વાણ=મોક્ષ

પાઠ ૩૮ મે

બુદ્ધ=જામેલો, જ્ઞાન
 પામેલો
 અસાધારણ=અત્યારી,
 જેવી તેવી નહીં
 ખાતરી=સાખીતી
 ક્ષણભંગુર=નાશવંત
 અસર=લાગણી
 હૃદય=મન
 પ્રતિ=પ્રત્યક્ષ
 દેહ કષ્ટ=શરીરને દુઃખ
 દેવું તે
 કંટાળી=કાયર થઈ
 તૃપ્તિ=પ્રસન્ન

પ્રાપ્ત થાય=મળે
 સદાચાર=નીતિએ
 નમસ્કાર=પ્રણામ
 ગાડરીઓ પ્રવાહ=ઘેટા
 ના ટોળામાફક, વિચાર
 કર્યા વિના
 ધર્માચાર્ય=ધર્મગુરુ
 આચાર્ય
 પરસ્પર=એક બીજા
 દુરળે=ધર્મે
 પંચશીલ=પાંચ શીય-
 જીવત
 હિંસા=ક્રોધને મારવું
 માદક=કેરી
 બિભુ=ભિખારી

પાઠ ૩૯ મે

વિજય=જીત
 શાંતિ=ધીરજ
 સ્વદેશખાતર=પોતાના
 દેશ માટે
 રણે=જુદ્ધમાં
 પ્રકાશવા=નોંધવા
 કીર્તિ=જશ
 તેજસ્વી=પ્રકાશિત
 હેરાનગતિ=દુઃખ
 ધર્મિષ્ઠ=ધર્મની લાગ
 છુટી વાળો
 બુલમ=કોપ, બળાત્કાર

તગાવી=ખેડુઓને અ-
 માઉથી ધીરવામાં
 આવેલ રકમ
 માંડીવાળું=ન લીધું
 દસ્તાવેજી=લેખો
 કુરાન=મુસલમાની ધર્મ
 મંત્રુ પુસ્તક
 વરસતી હતી=વરસાદની
 પેઠે રેલી રહી હતી
 મદ્રેસા=ઉર્દુ નિશાળો
 સરા=ધર્મશાળા
 લોકપયોગી=લોકનાં
 ઉપયોગમાં આવે તેવા
 ઇજનેર=આંધકામ
 કરનારા

ફળદ્રુપ=રસાળ
 આશ્રય=આધાર
 મુર્તીપુજન=સાકાર,
 પ્રત્યક્ષ મુર્તીની પુજા
 કાબેલ=હોંશીયાર
 સારાકુળનો=ખાનદાન
 કુળનો
 આબાદી=ચઢતી

પાઠ ૪૦ મે

મધુર=મીઠી
 કોમળ=સારી
 રસીલી=રસવાળી
 રૂપવંતી=રૂપાળી

વર્તન=રીતભાત
 સ્વભાવિક રીતે=કુદ
 રતી રોતે
 રહેણી કરણી=રહેવાની
 તથા ચાલવાની
 રીતભાત
 મેલી દુનિયા=પરલોક,
 સ્વર્ગ
 કાર્યો=કામો
 વલણુ=મત, વળવું તે
 શ્રોતાજન=સાંભળનારા
 છકે=આધ્યર્થ
 અર્થ=ફાગટ
 શ્રદ્ધા=ભાવ,
 ખ્યાતિ=પ્રખ્યાતી
 જાહેરરોતે=ઉઘાડે છેએ
 જુસ્સો=ક્રોધ
 સંન્યાસી=સાધુ
 સાધ્વી=સાધુના રૂપમાં
 રહેલી સતી સ્ત્રી
 વિનતિ=અરજ
 મુલ્યવાન=કીમતી
 ભેટ=ધનમ
 સ્વોકારી=કમલ કરી
 વૃંદાવન=તુલસીના વન
 ગોકુળ મથુરા
 પાસે છે.
 કાચ=કાચંક

તાયું છે=દીપાવ્યું છે
 તે દરમિયાન=તે વખતે
 વિષ્ણુભક્ત=પરમાત્મા
 કૃષ્ણના ભક્ત
 શિવમાર્ગી=શંકર અ-
 થવા મહાદેવનો ધર્મ
 માનનારા

પાઠ ૪૧ મો

મહાન=પ્રખ્યાત, જાણરા
 મળતાવડો=મળીનય
 એવો
 ચપળ=ચાલાક
 કુશળતા=હોશીયારી
 ગેરબદોષસ્ત=મોટાળો
 માથે ચઢી ગયા=હિલત
 થઈ ગયા
 વિસ્તાર=ફેલાવો
 પટરાણી=મોટી રાણી
 પાટવી=મોટા
 જમાખંધી=જમીનનું
 મહેસુલ નક્કી કર-
 વાનું કામ
 ભાષાંતર=તરજુમો.
 એક ભાષાનો સાર
 બીજી ભાષામાં લખ
 લખવું તે
 સુભટ=સારો લગવેયો
 સામંત=સેનાપતિ

તત્વ=સાર, રહસ્ય
 સરસાર્થ=શાદાપણું
 બેધકપણે=નિશ્ચિતપણે
 હકસાધ=હક, (કર, વેરા,
 વેઠ, મુઠી, પવાલું)
 જજીઆવેરા=મુંડકાવેરા
 સતી થવું=ધણી મુઆ
 પછી તેની સાથે જ
 વતાં બળી મરવું તે
 દખાણુ=બીક, ડારો
 ઉત્તેજન=આશરો
 લોકપ્રિય=લોકમાંવહાલો
 સ્વર્ગવાસી થયો=મરણ
 પામ્યો.

પાઠ ૪૨ મો

બેગમ=પાદશાહની રાણી
 વખાનો માર્યો=દુઃખતે
 લીધે
 મર્જવતી=એ જીવવાળી
 દરજ્જે=હોદ્દે
 પ્રવિણુ=હોશિયાર
 જનાનખાનું=એમમો-
 નો વાસ
 પરવાનગી=રજા
 શાહનદી=પાદશાહની
 દીકરી
 કુરાનેસરીફ=મુસલમાની
 ધર્મનું મુખ્ય પુસ્તક

ખીલવા=દીપવા
ચાહતો=છૂંદતો
તરણુ=જીવન
ધામધુમથી=ઠાઠથી
ભલકાથી
ખિતાબ=હોદો
દંગો=અંડ, બગવો
શીસાદ કરવો-ઉઠાવવો
હાદ=ફરિયાદ
ફરમાવતા=હુકમ કરતા
ખાવિંદ=ધણી
નીમકહરામ=ખાધન
જુરં કરનાર
ખેકસુર=નિર્દોષ, વાંક
વગરનો
શાદી=લગ્ન
લગામ=સત્તા
અવસ્થા=ગોઠવણ
જાહોજલાલી=શોભા
વટાળે=પાણી ભરાવે
પાઠ ૪૩ મી.
સરદોમસરો=ઈર્જાંડ
નો વકીલ
મુલાકાત=મળવું તે
પોટગીઝ-શીરંગી
જુટથી=સ્વતંત્રપણે
હક=કાવો
ફલકારાર=હસવ

એલચી=વકીલ
હેવાલ=ઈતિહાસ
આગતા સ્વાગતા=મે-
માનગતી
ઝડતી=તપાસ
માન મરતખો=લાયકાત
મતિનિધિ=રાજા તર
ફનો મોટો અમલ
દાર
ગણના=ગણતરી
ઉજડનાશ
આખાદ હાલત=સારી
સ્થિતિમાં
તક્ષવત=મેદ
નજરાણા=મેટ
રજુ=હાજર
જાહોજલાલી=શોભા
જીજ=હલકો
ધરવટથી=ધરના જેવા
ધાટા સંબંધથી
રત્ન જડિત=રત્નના
જામ=પ્યાલા [જડેલા]
મના=અંધી
કુરતા=ધાતકીપાણી
પુલા=તોલ, એક તરફ
પુરપને બીજી તરફ
તેના વગન જેટલી
કીમતી વસ્તુ

તેજના=અરમ મસાલા
દબબો=ઠાઠ
અવ્યવસ્થા=અરખડ
ધેરાવો=ફરતો ધેર
ખટપટ=હુચ્ચાપ
હેતુ=મતલબ
પંથ=માર્ગ
વલંદા=હોલાડના ડચ
લોકો
ફરમાન=હુકમ
પાઠ ૪૪ મી.
વિપુવવૃત=જીમખ્યવૃત
પૃથ્વીના ગોળાઉપર
મખ્યમાં પુર્વ પશ્ચિમ
કાઢેલી લીટી
સમાંતર=સરખે અંતરે
અક્ષાંશ=વિપુવવૃતથી
ઉત્તર તથા દક્ષિણમાં
સરખે અંતરે લી-
ટીઓ દોરેલી છે તે
અંશ=પૃથ્વીના ગોળા
ના સરખા કડક
ભાગ કરેલા છે તે
માંહેનો દરેક
પરિધ=ધેરાવો
કાંબી=પિત્તળની મોળ
પટ્ટી

રેખાંશ=ઉત્તરથી દક્ષિણ
તરફ જનારી લીટીઓ
જે વિષુવવૃત્તને છેદીને
જાય છે તે
હરકત=અડચણ
અંશ=ભાગ

ગ્રીનીચ=લંડનની દક્ષિણે
એક ગામડું છે ત્યાંથી
અંગ્રેજો રેખાંશ શરૂ
કરે છે.

પાઠ ૪૫ મો.

પવન=ગતિવાળી હવા
ધસી=દોડી
નિયમિત=નિયમસર
વહેતો વાયુ
વ્યાપારવાયુ=વિષુવવૃ-
ત્તથી બન્ને તરફ
જતો વાયુ

મોન્સુન=ઋતુનો પવન
અતિશય=ધણેજ
એકએક=અચાનક
આંધી=જે પવનથી
આકાશ ધુળથી છ-
વાઈ જાય તે
વટોળીયો=ભમરાની
પેટે કુંડાળા કરતો
જેરમાં છુટેલો પવન

અનિયમિત=ગમે ત્યારે
થનાર નિયમ વિનાનો

પાઠ ૪૬ મો.

છવાએલો=ઢંકાએલો
ફળદ્રુપ=રસાળ
જળવાઈ=સયવાઈ
ધાડી=ધીચ
મોલમીન=અભદેશનું
એક શહેર છે.

અબનુસ=ટીમરવાના
ઝાડનો ગર અથવા
માંહેનો ભાગ
ઉપજીવિકા=ગુજરાન
વિકરાળ=ભયંકર
રાની=વગડાઉ
માંસાહારી=માંસ
ખાનારા

પ્રવાસી=મુસાફર
રાસતી=વસ્તીવાળાં
ખેરસાળ=ખેરનાં લાકડાં
માંથી કાઢે છે તે
ઉધરસ ઉપર કામ
લાગે છે

પાઠ ૪૭ મો.

વહેવાર=લેવડ દેવડ
કોરા દિવસ=શિયાળો
તથા ઉનાળાના દિવસ

જામતો ગયો=મજબુત
થતો ગયો

પુષ્કળ=ધણી
જોડાએલી=મળેલી
ઓઢા=પદવી
સાદી સડક=રેલ વિના
પગ રસ્તો કે ગાડાં
જવાની સડક
ત્રીજો વર્ગ=આગગાડી-
માં પહેલો ખીજો
ત્રીજો એમ વર્ગ પા-
ડવામાં આવ્યા છે તે
અંતર=છેડું
ઉપલાણે=ઉપરવાસ
મુખ=નદી સમુદ્રને મળે
તે ભાગ

પાઠ ૪૮ મો.

પ્રવાસ=મુસાફરી
વિલાયત=આપણા પાઠ-
શાહનો મુલક ઇંગ્લાંડ
પ્રદક્ષિણા=ફરતો ફેરો
ખાઈ=ખંદર
તળે=નીચે
સતત=ખરેખર પૂરી
ઝાંખી થાય છે=નજરે
પર છે
મુંબઈનો હાકિમ=મુંબઈ
નો ગવર્નર

મંજવર=જવરા
 પ્રવેશ કરેછે=દાખલ થાય
 છે
 ખેદીવ=મિસરના રાજ
 વખારો=જથાખંધ
 માલની દુકાનો
 જુખડું=મીખારી
 કુશળ=હોશિયાર કાબેલ
 યોજના=ગોઠવણ
 કંપની=મંડલી પાંચ
 સાત વેપારીની
 મંડળી
 દીવાદાંડી=દરીયામાં
 વહાણની સલામતી
 માટે ખડક ઉપર
 બાંધેલ મિનારો
 ગતિ=વેગ
 કંટાળો=ત્રાસ
 દંકશાળ=જ્યાં ચલણી
 સિક્કા પાડવામાં
 આવે તે
 ઉજળાટવાળું=ઉજળું
 રિક્ત સિદ્ધિવાળું
 ધામધુમીઉં=વેપારની
 ધમાલવાળું
 જુમખ્ય=જમીનની વચ્ચે
 આવેલો

આદેસ=ચુરો પખંડમાં
 મખ્યમાં આવેલો
 પવંત છે
 ઘાટ=કુંઝરમાં કાઢેલો
 રસ્તો
 જળમાર્ગ=પાણીને રસ્તો
 કુંચીરૂપ=જવા આવ-
 વાનું નાકું
 કમી=ઓછું
 પાયતખત=રાજધાની
 વિશ્રામસ્થળો=આરામ
 લેવાનાં મકાનો
 દિંગ=આશ્રય
 પાઠ ૪૯ મો
 બ્રિટિશ ખેટ=ઈંગ્રિજ
 તાબાના ખેટો
 સ્થળ=ઠેકાણું, શહેર
 સમૃદ્ધિવાળું=રિક્તિસિદ્ધિ
 વાળું આબાદ
 ચોડા=પહોળા
 થીજ=કરી, જમી
 પીલા=ફણગાં કોંટા
 માવજત=ચાકરી
 ઝેનાઇટ=કંઠણ કાળમીઠ
 પથર
 સાહસિક=હીમતવાળા
 સાહસ કરનારા
 ચપળ=ચંચળ, ચાલાક

છોખંધ=ચુનાવાળાં
 રાયરચીલુ=કરનીચર,
 સામાન પ્રદર્શન
 સુધડતા=સ્વચ્છતા
 અવસ્થા=હાલત
 ખંડણી=અમુક ભાગ
 આરંભ=શરૂઆત
 પાઠ ૫૦ મો
 મહારાજ્ય=મોટું રાજ્ય
 પ્રાચીન=જુના
 વૈભવમાં=પૈસે ટક
 પરરાજ્યો=બીજા રાજ્યો
 શુમાર=અડસટો
 છળકપટ=દગા કટકા
 ત્રાસ પામી=કંટાળી
 સત્તા=અમલ
 કાયમ=જન્ય
 નાકું=રસ્તા પરનું શહેર
 ક્ષેત્રફળ=વિસ્તાર
 છક=આશ્રય
 અજળ તરેહનું=નવાજ
 જેવું
 રાજ્યવહોવટ=રાજતંત્ર
 રાજ્ય ચલાવવાની
 બાબત
 જન્ય=કાયમની
 નિકટ=ઘાટો
 હકુમત=સત્તા

પુસ્તક બીજું.

ભાગ ૩ ને, પાઠના અર્થ.

પાઠ ૫૧ મે.
 બાનીન=આશ્ચર્ય
 હાવરાથી=અનુભવથી
 ઘાટ=આકાર
 ધાળીયું=રોળ, નમુનો
 કદ=આકાર
 જાળવામાં=મહીમાં
 પાણી=રામપાતરામાં
 પરસાળ=ઝોસરી
 મોપ=ચળકાટ
 ખાવડાં=રૂપાળાં
 હાવાળાં=મણાવાળાં
 રૂપી=ટપકી
 રેહાં=તેલવાળાં વપરા-
 એલાં
 આવચેતી=અંભાળ
 પાઠ ૨૨ મે.
 આશ્ચર્યાળી=નસીબદાર
 રૂં=તુરા સ્વાસ્થ્ય
 જાણ=હલેચલે નહિ
 તેવા
 સરમટી=ગોરાકુ માટી

અંધક=અંધ કરનાર
 અવાળું=પેદા
 ચાંદી=ચાંદા, હાલ્લાં
 દાહ=બળતરા
 ગચરકા=ખોટા જારીયા
 ઝોડકાર
 પાસ=પટ, રૂપાં અસર
 કોકીલું=અરમ
 ખદખદ=હિસરાય
 પાઠ ૫૩ મે.

યત્ન=મહેનત
 ગુફો=કકડો
 મેજ=ટેબલ
 ધસરકા=સીટા
 પીગળતા=દેવતા ઉપર
 મુકી રસ થતા
 આણીને=સાધીને
 કટાણી=કટાણ ગણેલું
 રદ થઇ જાય=નાશ થઇ
 જાય
 કારખાતું=જ્યાં ધણાં
 માણસો ભેગા થઈ

નવી વસ્તુ ઉત્પન્ન
 કરે તે

પરનાળ=ખાળ

પાઠ ૫૪ મે.

ઉપ્પુતા=અરમી
 માપક=માપનાર
 કાંખ=બગલ
 ડીઝી=અંશ
 અવકાશ=માર્ગ, જગ્યા
 સ્વભાવિક=કુદરતી
 ભયંકર સ્વરૂપ=ખીહા-
 મણો દેખાવ
 સન્નિપાત=નિદોષ
 માયામાં મરમી
 ચઢવાથી બકવા કરે
 છે તે
 ભણી=તરફ
 મુકાબલે=સરખામણી
 પાઠ ૫૫ મે.
 ખેર=રજ, રજકણ
 અમર=અથવા

ચરદોળાવું=ચોળાવું
અણુગમે=છતરાંછ
મુચના=આખત
કલકુપાણી=જે પાણીમાં
ચુનો વગેરે પદાર્થો
ભળેલા હોય તે
ઉસ=ખારો
પસંદ કરવાનેગ=વખા
ણવા લાયક
મરજ સારે છે=તેના
અદલે કામ આવે છે
વડ=ભાગ
દિવલ=એરડી
પાસ=અસર
કાકળવણું=જરા ગરમ
કાળોનીકમીસીડ=એક
જાતનો કાસ મારતો
વાયુરૂપ પદાર્થ
સોમ=એક જાતનો ખાર

પાઠ ૫૬ મે

અહીંશકાય=અમીશકાય
મસળવું=ચોળવું
ખારીક=ખીણાં
ધડી=ધેડ, કડચલી
મચ્છીનાધોરા=અગાસી
ની ભીતો
કલ્હી=પાટલી
કુપટા=ખેસ

તોષ=કસખી કાર
શીત=કસખી પટી
કાકીલું=જરા હુંકાળું
સેતા=ખમાય એવા

પાઠ ૫૭ મે

કાળજી=ખ્યાન, ચીવટ
મચમચાવતાં=મસળતાં
સરકો=લીધુનો ખાટોરસ
જલેહ=રોભા, લલક
કરમોવેલો=મોવણ
દીધેલો

લપેટવી=વીંટાળવી
ટપે-ટાઇન=એક જાતનું
વાસ મારવું ગરમ
તેલ

પસરી=ફેલાઇ
સાવચેતી=સંભાળ

પાઠ ૫૮ મે

પ્રસંગે=ટાણે
વતન=શહેર
જાકત=ઉજાણી
રળીયામણી=સુંદર
ચહેરા=મોની સીકલ
તજવીજ=ગોઠવણી,
તપાસ
અપચો=નહિ પચે તે
પુષ્ટિ મળ્યુતી
તત્વ=કસબાળું સત્વ

રચિ=છરખા
મરી=નીખા
પ્રમાણ=માપ
ખેસ્વાદ=રીકી
વજન=તોલ કે માપ

પાઠ ૫૯ મે

ધીમેતાપે=મધુર તાપે
સળકોવળે=જરા વરાળ
થાય તે ચઢી જાય તે
અધરણ=અધણ

ઠીગરાંછજાય=ટોઠાયાય
કઠોળ=શીંગમાં જેખે
ફાડવાળા પાકે તે
વાની=વસ્તુઓ ચીજો
ખેશ=સારા

ટાણે=પ્રસંગે વખતે
ચીમળાએલા=વાસી

સ્વાદિષ્ટ=સ્વાદવાળાં
તરકારી=ભાજી
સ્થિતિ=શક્તિ

દુણાએલો=રાંધતાં બ-
ગડી મચેલો
ખેદરકારી=કાળજી વગર
છોલાં=ખાંડેલાં
પુઠાં=ફેતરાં
કરકર=કાંકરી કે ઢેફ-
લીની બાગ
વિશેષ=વખારે

પાઠ ૬૦ મેઃ
 પારપડે=વપરાય ઠેકાણે
 પડે
 વરે=ખરચ
 અનુભવ=મહાવરે
 ગતે ધાલવું=ઠેકાણે
 પાડવું
 આડીઆથી=ધોળાથી
 આતશ=અગ્નિ
 હરમી=હળદરના સ્વાદ
 જેવી
 વાની=રાંધેલી ચીજો
 મરમું=દાખડો
 રૂપાંતર=એકમાંથીબીજીનું
 કરવું તે, અથવા
 આકારમાં ફેરફાર
 લહેજત=મજા, સ્વાદ

પાઠ ૬૧ મેઃ

ઉગળી=મીઝળાની
 નદી પાર=નદીને
 સામે કાઠે
 નિર્મળ=ચોકખા
 કહેલું=પ્રબળરમ કરેલું
 હાજરી=નાસ્તો, ડુંગો
 કારડ
 ઉલટથી=હોંસથી
 સાંતડું=સીધું, રસોઈની
 સામગ્રી

કટેવાળો=વાસણ ચુલા
 પર મુકતા તેને નીચે
 માટી ચોપડી રાખ
 ભભરાવવી તે
 પાતળો=પાંદડા
 સરખી=સરખી ઉમરની
 સાહેલીઓ=ઐનપણીઓ
 કસર=ખામો
 પરવાર્યા=નવરા થયા
 ચાંદની=અજવાળી રાત
 ગરખાં=આડી અવળી
 ગમ્મતની વાતો
 ચર્ચા=હકીકત
 મોરમોર=ભુકો ભુકો
 પાલવે=પરવડે
 મેદો=પડસુદી
 ખેણી=તવી

પાઠ ૬૨ મેઃ

ખીરંજ=મીઠા ભાત,
 કેસરી ભાત
 દાણેટચકે=કોષ સારા
 પ્રસંગે
 મુખ્ય=પહેલાં
 મુદામ=ખાસ
 ગોઠવણ=તજવીજ
 સ્વાદિષ્ટ=સ્વાદીયું
 કીધેલી=કરીલી
 વેસણ=ચણાનો લોટ

પ્રમાણમાં=માપમાં
 ત્રણપાંખડીયા=ઉંચી
 જાતના

ગિભારણા=કાચારણા
 કસ=સત્ય
 સસડો=સડસડ
 ન્યાહે=તપેલાનાંગિપર
 દેવતાને નીચે પણ
 દેવતા આવે તેમ
 લપલપાટ=અહુઉતાવળ
 સંકારીએ=ખહારીએ,
 ફેરવ ફેરવ કરીએ
 કુખ=પડખું
 ઓધો=કામો
 કહેવતો=જેની દાળ
 બગડી તેના દહાડો
 બગડ્યો એટલે દાળ
 ખરાબ થઇ હોય તો
 આખો દહાડો ભુખ્યા
 મરવું પડે તેમ અ-
 થાણું બગડ્યું હોય
 તો આખું વરસ
 દુઃખ ભોગવવું પડે
 માટે એ કરવામાં
 બરાબર લક્ષ રાખવું
 પાઠ ૬૩ મેઃ
 લટીઆં=માથાના વા-
 જની ભટ

ઉગડા=ઉભાંગડે, ઉભે
પગે
ટોકે=વઢે છે, કડવા
વેણ કાઢે છે
તરછોડે છે=ખખેરે છે,
ઉડાડે છે
ચાંગળું=કાળીઓ
બડુકા=સળડકા
અસબ્ય=આવવેક
હિદ્દેગ=દુઃખ, શોક
અકરાંતીઆ=અધીરા
વારી=વખત
અદેખાઇ=ઇખાઈ
મુકરર કરેલ=કરાવેલ
લલુતા=મોહ, આશા
હલકો=ઝટ પચે એવો

પાઠ ૬૪ મો.

એજન=ગાડી ચલાવ-
નાર વરાળનો સંચો
કુદરતી=એની મેળે ઉ-
ત્પન્ન થયેલી
સમાર થાય છે=ટૂટો
પુરો પડે છે
તત્વ=કસદાર પદાર્થ
સ્નિગ્ધ=તેલ જેવું
ચીકણું
સિધવ=ખાણુમાંથી
નીકળતું મીઠું

દુરસ્ત=સમા
દ્રવ=પ્રવાહી
પૂર્ણ=પૂરેપૂરો
પુષ્ટિકારક=મજબુતી
આપનાર
પોટાશ=વનસ્પતિની
રાખમાંથી કાઢેલો
એક જાતનો ખાર
માંસાહારી=માંસ ખા-
નારા
વનસ્પતિજન્ય=વનસ્પ-
તિમાંથી પેદા થતા
પદાર્થ
કંદમુળ=શુરણ, સક-
રીઆં વિગેરે

પાઠ ૬૫. મો.

ટકા=સોમો ભાગ
પાંચ ટકા=સો ભાગે
પાંચ ભાગ
થુલું=લોટને ઝીણે હ-
વાલે ચાળતાં ચા-
ળણ રહે તે થુલું
અપચો=પચે નહિ તેવું
ખુટતું=ખાકી
જઠરાગ્નિ=જઠરમાં જે
અગ્નિ છે તે જેના
વડે પચે છે તે

માનતંતુ=સમજણના
તાંતણાં
ક્રિયા=કામ
કોકો=તાડનાં ખીને
ખાંડીને કરે છે તે
રગો=નસો
તેજ=શક્તિ

પાઠ ૬૬ મો.

ખાસ કરીને=ધણું કરીને
ચમત્કારી=નવાઇ જેવી
આકાશનું ડોડવું=આ-
કાલીયું
તૂર=આકાલીયાનું હીર
નરમો=દેવ કપાસ
સાકા=તાંતણાં
આકર્શાય=ખેંચાય
અધાર=ચરક, મળ
વેરાન=ઉજડ
કાળે કરીને=વખત જતા
સૂક્ષ્મ=ઝીણાં, ખારીક
નરી=એકલી
યુક્તિ=કળા
અજબતરેહ=ધણીજ
નવાઇ જેવી
કુટાં કે વરડાં=કોંટા
કે ફણગા
જીવંતભાગ=ખીજાંકુર

પાઠ ૬૭ મો.

દિદળ=એ ફાડુંવાળા
 લોચાદાળ=લચકાદાળ
 ઉપયોગ=વાપર
 અમરા=ભારે
 પુર્વીઆ=હિન્દની પુર્વ
 ભાગના લોકો અથવા
 હિન્દુસ્તાની ભષ્યા
 ધમધમાટ=સારી પેઠે
 વધારીને મીઠું મર-
 ચું નાખેલી
 મોગરદાળ=છડીદાળ
 અડદાળ=અડદને બાજ
 રીના લોટનો રોટલો
 પુડા=પુડલા
 વાની=ચીજ
 વેઠમી=પુરણપોળા
 બાદી=અપચો

પાઠ ૬૮ મો.

મેળ=ટેબલ
 હીંગ=વધારણી
 આદુ ને સુંઠ એ એક
 જ વસ્તુ છે આદુ
 સુકાઈ જાય ત્યારે
 સુંઠ કહેવાય છે
 મરી=તીખાં
 સામાન્ય=મેચું
 રૂચિ=મજા, ભાવ

મસાલેદાર=મસાલો
 નાખેલી
 પાચનક્રિયા=પચાવ-
 વાનું કામ
 ઔષધ=ઔસડ
 ગરજ સારે છે=કામમાં
 આવે છે
 સરદાર=ઉપરી
 સખરસ=અધા રસનો
 ઉપરી, મીઠું
 વળતે=પ્રમાણમાં,
 માપસર
 સરકો=બહુ ખાટો રસ

પાઠ ૬૯ મો.

તેજના=ગરમ મસાલા
 પ્રદીપ્ત=જગૃત, ચંચળ,
 તાજ
 ઉષ્ણતા=ગરમી
 અંતરજાલ=અંદરની
 જાલ
 મીનો=કેફ, નીસો
 બંધકાશ=ઝાઝાની ક-
 બજીઆત
 સુવાસિત=સુગંધીદાર
 મુખવાસ=જમ્યા પછી
 જે લેવાય છે તે
 શીખંડ=છદીનો બનાવે
 છે

વાળા=તાંતણાં
 તીવ્ર=સખત
 શ્રીમંત=તવગર

પાઠ ૭૦ મો.

તળવાતાવવામાં=તળવા
 વગેરેમાં
 દિવેશ=અળવાનું એ-
 રંડીયું
 ચિઠાણું=ચિકડું
 થીજ=જમી
 કાબરી=કસુંબીના છોડ
 ઉપર થતા બીજ
 ડોળાયું=મહુડાના ફળ
 માંથી જે તેલ કાઢે
 છે તે
 રાશની=રાત્રે દીવાની
 શોભા

ધુપેલ=પાકેલું પાકું તેલ,
 પુલેલ=સુગંધીદાર તેલ
 અત્તર
 ગ્રહણ કરે છે=પકડે છે
 ચતુર=હોંશીયાર
 બુલાખ=રેચ
 વેહ=છિદ્ર

પાઠ ૭૧ મો.

ફેરીયા=ગામમાં ફેરીને
 માલ વેચનારા
 ખરીદકરી=વેચાતીબીધી

મીડ=કંઠાળો, અણુમો
 નફે=હાથદો.
 એકવાર=એક વખત
 ગુમાવે=ખુએ
 કહેલો=સડેલો.
 અણુછુટકે=કાંઈ ઉપાય
 ન હોય ત્યારે
 પાલવે=ગોઠે
 શરમ=લાજ
 જ્યાંખંધ=વધારે
 મોસમ=રતુટાણે
 ગોટાળો=ગરબડ
 કાળજી=લક્ષ, ધ્યાન
 દેખાવડો=શોભીતો
 પાઠ ૭૨ મી.
 પરગામો=ખીજા મામના
 સ્થિતિ=હાલત
 કુટુંબ=જોકરાં છંમાં
 વગેરે પરિવાર
 કમાણી=આવક
 ઇરાદો=વિચાર
 અયોગ્ય=રહેવા
 લાયક નહિ
 સમાસ=સમવડ
 નિટંબણુ=હેરાન ગતિ,
 દુઃખ
 મોંધવાથી=પૂરવાથી
 તકુરસી=આરોગ્યતા

તબીયત
 શરદી=ભેજ
 વગ=સમવડ
 ઉભરણી=ભોંય તળીયું
 દક્ષીણદાર=દખણાદા
 ખારતું
 નખેદ=નઠારં
 વાછટ=વરસાદનાઝાપટા
 વિશાળ=મોટું
 ખડ=હોલ, આરડા
 આવળ=આવવું ને જવું
 જાળ=વાછટીયાં
 સોધ=સમવડ
 તમેલા=ધોડાને ખાંધ-
 વાની જગ્યા
 અલગ=છેટા
 સંડાશ=જનજર,
 પાપખાતું
 નીકો=ગટરો
 પ્રવેશ કરે છે=ભોંયમાં
 મરીને ઝરણા વાટે
 આવે છે.
 મોખરે=આગલાભાગમાં
 ભયંકર=ખીકવાળા,
 મોટાં
 ધાસ્તી=ખીક
 પાઠ ૭૩ મી.
 નજીક=પાસે

ટાંકું=પાણી સંધરી
 રાખવાને માટે ખાંધે-
 લો છાંખંધ ઉડા જાગ
 ધુણી=ચુલો, લઠી
 ત્રાસ=જુલમ
 છાંખંધ=ચુનાવાળું
 લીપણુ=ગોરમટીની
 અખોટ=ચોકા[ગારતું
 આગમણી=આવગણ
 ધોળાવવી=ચુનો કે ખડો
 વગેરેથી ધોળ કરવું
 જાંટીરાખવો=ઓલવવો
 આડકરવી=આકું
 ઓથુ કરવું
 ઝમે=ટપકે
 પચતું=મરતું
 મહેરાખ=કમાન,
 પેડલી જેવે ખહાર
 નીકળતો ભાગ
 ખમણાં=ખાતાં
 માંજી=સાફ કરી
 પોરા=ઝીણાં જીવડાં
 ઘટ=ધાટું
 કીડીઆળાં=ખમણા
 જેવાં માટીના માય
 છે તે

લાદી=મડીને તૈયાર
કરવો ચોરસ પાતળો
પત્થર

પાઠ ૭૪ મો.

ખાડીઉં=શોભા વિનાનું
અનુભવ=મદાવરો
ચાહીએ=ધમ્મીએ
ધરવખરો=રાચરચીલું
સુચના=આખત
કાર્યસરસે=કામપાર
મ્રમ=સ્વાલ [પડશે
કરકસર=આવડ તેવડ
ધરમાંડવું=ધરમાં નવે-
સરથી વાસ કરવો
નિરૂપયોગી=નકામી
તકલાદી=દેખાવમાં
સારીપણ નાશયતાં
જરાવાર ન લાગે
એવી ચીજ
માથેમારે=પરાણે
વહોરાવે

સંપડાવાની=લેવાની
ગુંજશ=શક્તિ
દબ=રીત

મિછાનું=પાથરણું
મલેફ=કવર, ખોળીયું

પાઠ ૭૫ મો.

ધડો=દાખસો

અનુકરણ=એકના જેવું
બીજું કરવું તે
વલણ=મરજી, રચિ,

વૃતિ

ઘીચોઘીચ=પાસે પાસે
આયના=તકતા
અગુંજા=દુવાલ
મચ્છરદાની=મચ્છર

અટકાવવા પલંગ ઉપર
જે લુગડું રાખે છે તે

છપર પલંગ=મચ્છર-
દાનીવાળો પલંગ
આછા=પાંખા,
ખારીક=ઝીણું

રમખ=ઓઢવાનું રતું
ભરેલું પાતળું ગોઠડું
ધળ=હરકત

જાંદગી=જીવતર

પૂર્ણ=પુરેપુરી

આશાએશ=સાહબી

એલાયદી=જીદી

ઓશિયાળો=લાચાર

પાઠ ૭૬ મો.

પરસાળ=ઓસરી

આગળનો ભાગ

મધ્યમ=સાધારણ

જાછરો=અહુ ઉડા નહિતે

ચોક્કી=ચોક્કા મધ્યમાં
મુકલો ઉંચો ચોરસ
ઓટો

રવેશ=ઝરખો

નીકા=ધોરીઓ

પસરે છે=ફેલાય છે

સુધડ=સુંદર, સારી

ધંધુડા=દેરડા

મરામત=સુધારો

ચર્ચા=ધરની વાતો,

હકીકત, ચેષ્ટા

માઝા=અદબ, આખર

અવસ્ય=જરૂર

નાસદાયક=કંટાળો

આપનારી

એચેની=દીલગીરી, દુઃખ

દુરસ્તી=સુધારો

જગપાત્ર=પાણીનું

વાસણ

પાઠ ૭૭ મો.

કરમો=મોલ્સો

ભારે=એકદમ ન પચે તે

ગફલત=એ કાળજી, ભૂલ

અવરજવર=વારાફરતી

જાએલું=ચુનો દીધેલ

રપશ=અટકવું અસર

અધખોલું=અધુ ઉધાડું

મધા નક્ષત્ર=૨૭નક્ષત્ર છે
તેમાં મધા નક્ષત્ર
ભાદરવા મહીનામાં
આવે છે. પૃથ્વીની
આસપાસ ચંદ્ર જે
માર્ગમાં ફરે છે તે
માર્ગના ૨૭ ભાગ
તેજ નક્ષત્ર

ઝરણુ=ઝરણાં
દટણુ જળજ=દબાધ
ગયેલ ઉકરડા
મલીચી=ગંદકી
પોલાણુ=પોલકાર

પાઠ ૭૮ મો.

દેખરખ=તપાસ
ટગરટમર=એકી નજરે
સેરા=પાણીની ઝીણી
ધાર
સવેળા=વહેલાં
જોતે=આંચે, બળતી
દીવેટ પર
વેહ=છિદ્ર

હયુ=ચૈભ્યું
સપાટી=સરખી ઉંચાઇ
લેવલ
મથે છે=મહેનત કરે છે

પાઠ ૭૯ મો.

દેવકી ઉનાઇ=સુરત
જલ્લામાં ગામ છે
ખીણુ=એ ટેકરા વચ્ચે
નો ભાગ
સમાવણુ=ઉના પાણી
માં જોઇતું ટાઢા
પાણીનું ભથ્થણ
સહેતું=ખમી શકાય
એવું

અટકળી=વિચાર, આશ્ચર્ય
સંયોગ=મેળાપ
સહેજ=જરા
ચીણગરી=વાટ, જા-
મગરી
આગવું=મારા ચકુન્જ,
મારું જ
આઇસલાંડ=ખરકની
જમીન

પાઠ ૮૦ મો.

જંતુ=જીવડાં
યાદ હશે=સાબરતું હશે
રૂપાંતર=એક રૂપબદ્ધી
ખીજું રૂપ ધારણ
કરવું તે
ખોળીયાં=શરીર
જંદગી=જીવતર
અનુસરી=મળતા આવી
સંજોગો=કારણો, કામો
ટકી=નખી
સેવાય છે=મોટાં માય છે
પુન્ટ=જખરી
ખાલ=ચામડી
છદ્ર=કાણાં
ખારીક=ઝીણો
સોહામણાં=સુંદર
તદન=સાવ
કોરોટો=ખારેક જેવડી
ગોટી
ખેડોળી=ઘાટ વિનાનું
અનુકુળી=માફક
પરિપુણુ=પુરપુરી

કવિતાની સમજૂતી.

પાઠ ૪ થો.

સખી=સાહેલી બેનપણી
સંપળપી=સંપથી
નિરાંત કરી
સાખીએ=સહન કરીએ
કલેશ=કળઓ
લેશ=જરાપણ
રહે=હલમાં, મનમાં
વેણુ=વચન
દાસ=સેવક, ચાકર
હુંકારો=તોછાપથી
બોલાવવું તે
સંમતે ચહે=સંમતે ચાલે
બોધ=શિખામણ

વિરોધ=કળઓ, અ-
લખનાવ
સાખેલેખાં=પણોજ
લેખો=મણો
પગવાટ=શેરડો, શાહ
માર્ગ નહિ તે
જુરાં=નઠારાં
તુચ્છ=હલકો
અર્થ=ફાકટ
ખેલીએ=રમીએ
ભડી=તોછડી, અશુદ્ધ
સાખીએ=બોલીએ
આમ=આઝન, ગરમ
વસ્તુ

હંડીઆપણ=મોટું દુઃખ
હરખડી=મજરાપ
જાનદાતા=જાન આપ-
નાર ગુર
પાનીએ=પમનીપાનીએ,
મીની બુદ્ધિ પા-
નીએ છે એમ કહે-
વાય છે કારણ કે
મી આભુપણુ પા-
રણ કરી પાની
સામું જુએ છે
સુરત=ધ્યાન, ચાદાસ
લાજ=આખર
કાજ=કામ
દોષ=ગુનો, વાંક

ભાવાર્થ—હે બેનો ! જે તમારે સંસારમાં સંપી જ પીને
સુખી થવું હોય તો હું શીખવું તે જ્ઞાપણુ શીખો. (૧) સાસુ
અને સસરા જે કહે તે સર્વ સહન કરવું ને મનમાં જરા પણ
કલેશ નહિ રાખવો. (૨) મોઢથી મીઠાં વચન બોલીએ પણ
કોઈ દિવસ ખોટાં વચન બોલવાં નહિ. (૩) આપણા ચાકર
કે સેવક જે હોય તેને પણ માન દેવું (કેમકે કહેવત છે કે જેવાં
બોલીએ તેવા દીસીએ) પણ કોઈ દિવસ કોઈને હુંકારો

કે કુંકારા ન કરવો. (૪) આપણી સોનસે ચાલે તેને શિખામણ આપીને સુધારવું પણ અણબનાવ વધારવો નહિ (૫) તમે જરૂર તમારા કામકાજમાં ચિત્ત લગાડજો. ને આખરમાં થયોજ લાભ છે એમ ગણજો (૬) છેક ડાનો પમ રસ્તો એટલે ચોર માર્ગે કહેવાતો હોય કે જે માર્ગે ચાલવાથી ખીજાઓને વહેમ પડે તેવે માર્ગે ન પેસવું તથા નકારા ગુણ વાળા જે કુલાડી મેરાં હોય તેની પાસે બેસવું નહિ (૭) વખતને હલકો ગણી તેને ફેકટ ગુમાવવો નહિ. પણ તેવા વખતમાં ભરત, ચિત્રકામ તથા ચોપડી સંભારવી (૮) ખોટી ચમત્તે કાષ્ટ દેકાણે નકામાં રચણવું નહિ અને મેલા રહેવાની તથા માંડા જેવાં રહેવાની ટેવ છોડી દેવી (૯) સારી રીતે પોતાનાં ધરખાર સાફ સુદ રાખવાં ને અશુદ્ધ તથા ખોટી ભાષા બોલવી નહિ (૧૦) કોધી માણસની સામે કોધી થવું નહિ. અને આગ દેખીને આપણે પાણી થવું (તો આગ બોલવાનું જાય) (૧૧) જ્યારે મોટું દુઃખ આવી પડે ત્યારે ધીરજ રાખવી. પણ મનમાં ગભરાઈ જઈને હીમત છોડી દેવી નહિ (૧૨) જ્ઞાન આપનાર જે ગુરૂ અથવા મહેતાજી તેને માતા ને પિતા માનજો. ને બુદ્ધિ પાનીયે રાખવી નહિ. (૧૩) ખોટી યુગલીમાં મન લગાડવું નહિ. ને ધણું ખરચવાની જે ભુરી ટેવ છે તે બોળી કરવી (કમકે ઉપજના પ્રમાણમાં ખર્ચ રાખવું જે ઉપજ કરતાં વધારે ખર્ચ કરે છે તે સદા દુઃખી રહે છે) (૧૪) આપણું સાફ થવાને માટે આગળથી ધ્યાન રાખવું. ને હે એનો ! પાણી પહેલાં પાળ બાંધવી. (૧૫) દુનિયામાં જેમાં આખરૂ વધે તેવાં કામો આજે કરો ને સદા સતોષ રાખી વાંકે કરતાં બીજો. (૧૬)

પાક ૭ મા પ્રભુ પ્રાર્થના

મહન=કળી શકાય
 નહિ તેવી
 તાહરી=તારી
 ગતિ=શક્તિ
 પાર=છેડા
 અકળ=કળાય નહિ તે
 કળા=હિકમત
 પુરણપ્રીતે=પુરીપ્રીતથી
 ખારી=લાવી
 દીલ=મન
 મારી આપે=ક્ષમા કરે
 કરુણાનિધિ=મહેરબા-
 નીના લાંડાર, હમ્પર
 કષ્ટ=દુઃખ
 કાટી=કરોડા
 ચિંતા=ફિકર
 સુષ્ટીની=દુનિયાની
 પ્રાણી=જીવ
 પોપવું=પોપણ કરવું

કણ=દાણો
 ઉપગળવે=પેદા કરે
 અનેક=બહુ
 અમાપ=બહુ
 માપે=માપ કરે
 રચના=બનાવટ
 રચી=બનાવી
 રૂડી=સારી
 ચિત્ત=મન
 અવલોકતાં=નિહાળી
 જોતાં
 ઉડાઉતરી=બહોવિચાર
 કરી
 વર્તિત=વલણ
 વિરામે=વિસામો પામે
 અનુભવ=નવાનુભવ
 અલોકિક=આ લોકમાં
 ન હોય તેવા વિચીત્ર
 લેખી=ગણી

પેખા=જોઇ
 પ્રાહ=મોટા
 કીધા=કયાં
 અંગમાં=શરીરમાં
 કર્તા=બનાવનાર
 મહાશક્તિ=મોટીશક્તિ
 પાળક=પાળનાર
 તારણ=તારનાર
 વિશ્વ=દુનિયા
 ધટ=શરીર
 પેખા=જુઓ
 વશ=તાબે
 ભક્તવત્સલ=ભક્ત ઉ-
 પર માયા રાખનાર
 ભક્તિ=સેવા
 ભાવથી=પ્રીતીથી, હૃદ-
 સથી
 ઉર=મન
 હમ્પર=વિચાર, સંકલ્પ

ભાવાર્થ—હે પ્રભુ ! તારી શક્તિ કળાય નહિ એવી છે. તો તેનો પાર હું શી રીતે પામું ? તારી કળા અકળ છે એટલુંજ બહુ તને હું પુરી રીતે હોશથી બહુ. હે પ્રભુ ! તારી શક્તિ કળાય નહિ એવી છે. (૧)

મનમાં બહુ દયા લાવીને મને તું પાપની મારી આપ ને હે દયાના લાંડાર મારાં કરોડા જીવનનાં દુઃખ છે તે તું કાપ. હે પ્રભુ. (૨)

દરેક જીવનું પોષણ કરવાની એમ તને બધી દુનિયાની ફિકર છે. વળી કીડીને કણ ને હાથીને મણ એમ અન્ન આપવાની પણ ફિકર છે. હે પ્રભુ ! (૩)

તું સુખ આપવાને માટે ઘણી વસ્તુઓ પેદા કરે છે. માટે તારા એ ઉપકારો માપી શકાય એવા નથી, તો તને માફ મન થું આપે ? હે પ્રભુ. (૪)

તેં સારી રીતે એવી ગોઠવણ બનાવી છે કે તેથી માફ મન આનંદ પામે છે. ને ઘણો વિચાર કરી નીહાળી જોઈ છું તો માફ મન તેમાં સંતોષ પામે છે. હે પ્રભુ. (૫)

મોટા પહાડો, નદી, દરીયા, તથા ઝાઝાં જંગલ ને ઝાડો જોઈને એ બધા અલૌકિક ને નવાઈ જેવા છે. એમ ગણીને. હે પ્રભુ ! (૬)

આ પૃથ્વી કરતાં પણ ઘણી મોટી પૃથ્વીઓ તથા કરોડો સુર્ય; તેં કર્યા છે ને આકાશે તે બધાંને પોતાનાં શરીરમાં કેવા સમાવી દીધાં છે. હે પ્રભુ. (૭)

એ સર્વ પદાર્થોનાં કર્તા કેવો છે ને કેવી મોટી મોટી શક્તિ ધરાવે છે. તે સર્વનો પાળનાર છે ને તારનાર છે ને રૂઝાં કામ કરાવે છે. હે પ્રભુ. (૮)

એ ધમ્મર સર્વ દુનીયામાં વ્યાપી રહ્યો છે. ને શરીરમાં પણ છે તે તમે જુઓ. વળી એ પ્રાણીઓ (પ્રભુ) આપણી પાસે પણ રહ્યા છે. પણ તેને તમે નજરે જોઈ શકતા નથી. હે પ્રભુ. (૯)

એ ભક્ત ઉપર માયા રાખનાર મહા પ્રભુ પ્રેમને તાબે

છે તેની હું ભક્તિ હેતથી કરું એ જ મારા મનમાં ધ્યક્ષ છે.
હે પ્રભુ. [૧૦]

પાઠ ૧૦મો સ્વદેશ પ્રીતિ

ભાતધુમી=હિંદુસ્થા-
ની જમીન

રેતો=રહેતો

ભોમ=જમીન

પ્રાણથી=જીવથી

નિત્ય=હમેશાં

પ્યારી=હાલી

મુજબેવકુક

દાઝ=સામણી

મુજબ=મુકુ

વજ=કંઠ

વૈભવી=મોજશાપી

રાજવી=રાજના જેવો

તથાપિ=તોપણ

પ્રમાણે=રીતે

સ્વદેશી=પોતાના

દેશનો

વડો=મોટો

કલ્યાણમાં=સારું થવાનું

ભેળે=મણે

ચેળે=જુએ

વિહતા=વિદ્યા

૪થા=ફાંકટ

સ્વદેશાભિમાની=પોતાના

દેશનું અભિમાન

ધરીને કરેલાં

વિદેશે=બીજા દેશમાં

કળ=વખત

ભાગ્યશાળી=નસીબદાર

વિયોગી=છુટાં પડેલાં

ભાવે=હોંશે

ભેટી=મળી

નાવે=ન આવે

ભાવાર્થ—હિંદુસ્તાનની સારી જમીનમાં રાજ રહું છું,
મારો દેશ સારો છે, મારી ભોમી પણ સારી છે એમ કાંઈ
ખિચારો હશે તે નહિ કહેતો હોય. [૧]

જેને દેશની ભાગ્યો જરાએ નથી. તથા જેનું મન મુકું,
અને વજના જેવું કંઠ રહે છે, એવો કાંઈ બેવકુક આ પૃથ્વીને
મારે મારતો હશે અને કેમ જાણે એને કાંઈ લેવું દેવું ન
હોય. [૨]

કદાપિ તે ધણે પેન્નાવાળો હશે તથા મોટો વૈભવી ને
રાજના જેવો રૂપાળો હશે તો પણ તેને વિવેકી
ભાણુઓ વખાણુશે નહિ. કેમકે તે પોતાનું પેટ કાગ્યા ને
કીડા પ્રમાણે ભરે છે. [૩]

દેશી માણસનાં દુઃખ મટાડે . હજારો માણસોને જે હંમેશાં પાણી, વળી લોકતુલં 'સાફ' થવામાં લાલ છે એમ ગણે તેજ મોટો સ્વદેશી. એને પૂરેપૂરા હેતથી કાણ ન જુએ ? (૪)

જેણે દેશની લાગણીમાં વિદ્યા વાપરી નથી. તથા લોકોને માટે એક પાઈ પણ વાપરી નથી, તથા પોતાનાં દેશનાં અભિમાનનાં કામ કર્યાં નથી. તેણે ફાગટ જન્મ ખોયો, પણ કાંઈ કમાણી કરી નહિ. (૫)

ખીજ દેશમાં ઘણો વખત રહીને જે સ્વદેશ ગયો તે મોટો નસીબદાર. છુટાં પડેલાં સગાંને અને જમીને હોંશથી મળ્યો. તો કહો કે કોને હર્ષના આંસુ ન આવે ? (૬)

પાઠ ૧૨ માનું અનુસંધાન.

ફાવે તેવાં=મરજમાં આવે તેવાં	ભ્રમ=ભૂલાવો
ડગ=ડગલું	ફટફટ=ધિક્કાર
લલેલલે=વાહ વાહ	જશ=આખર

સાવાર્થ—પોતાની મરજમાં આવે એવાં ખરચ કરીને પુલણજી થઈને બહુ પુલે છે. એમ મોટો ફાળો ભરતાં (ઉપજ કરતાં વધારે ખર્ચ કરતાં) ખીતા નથી. (આંચકો ખાતા નથી) ને પછી દેવામાં કુખી જાય છે. લોકો તે વેળા પ્રથમ તો વાહ વાહ એમ ખેલે છે તેથી તે પુલણજી ભૂલાવામાં પડી ભૂલી જાય છે. પણ પાછળથી તેને માથે ફિક્કાર પડે છે માટે કહો કે તે આખરમાં મુંઝવે જાય છે ? મતલબ કે કાંઈ નહિ.

પાઠ ૧૪ માં માની શિખામણ

કામજી=કાલી	ટાળી=નાશ કરી	ઉપડતે સ્વરે=વધારે
બાળકી=છોડી	ગળીજી=નરમથપજી	પડતું ખોલવાથી
માડીનું=માનું	સરસ=સારા	વા'લ=વહાલ, હેત
આનમાં ધરે=અંતર	વાધશે=વધશે બુદ્ધિ)	સધે=થાય
ઉતારે	કળી=કળિયુગ, (નઠારી	રખડતે મને=ઉંચે
અસુરપક્ષમાં=સાસ-	પરધરે=પારકે ઘેર	મનથી
રીયાના સગાવહાલામાં	ધરતણી=ધરની	નવરહીશ=રહીશ નહીં
લાજ=આબરૂ	કથા=વાત	અસુર=મોડા
કસુર=ભુલ	કહીં=કોઈપણ ઠેકાણે	ના જવું=જવું નહીં
વેરવી=દુશ્મન	કુમલી=ખોદણી	આકળા=ગલરાઈમયેલા
હેતુ=વાલેશરી	શુ'થોડું=થોડુંકથું.જરા	હસમુખા=હસતા
વિખ=ઝેર	અદબમાં=આબરૂમાં	મુખ વાળાં
મુધા=અમૃત	વડીલ=મોટાં	કલેશ=કળુઓ
મીઠાં=મીઠાં	વૃદ્ધ=વરડાં	અધમ=નીચ
જીવસાથ=અધાની સાથે	હઠ=જક, મમત	વેગળાં=છેટાં
મળી=હળીમળીને	રશણાં=સૌસાઈ જવું તે	રાયવું=રાજ થવું
અરવ=અહંકાર	દુલવું=દુઃખ ડેવું	સહી=નકકી

ભાવાર્થ—પ્રહી દીકરી સાસરે જાય છે તે પોતાની માતાનું વચન મનમાં ઉતારે છે. માતા કહે કે સાસરામાં લાજથી રહેવું ને કોઈ કામમાં ગુન્હો કરવો નહિ. (૧)

એ વચન એવાં છે કે તેથી આપણા ધણા દુશ્મનો વધે છે. ને વળી કોઈ વચન એવાં છે કે તેથી ધણા માણસો આપણા વાલેશરી થાય છે. (માટે વિચારીને વેણ ખોલવું કેમકે જીભથી સારાં વચન પણ ખોલાય છે ને નઠારાં વચન પણ

બોલાય છે) માટે આ 'મોઢામાં' ઝેર રહ્યું છે તેમ અમૃત પણ મોઢામાં જ રહ્યું છે. માટે એમ છે તો હે બેન અમૃત જેવાં મીઠાં વચન જ બોલજો. (૨)

તું બધાની સાથે અહંકાર ટાળી દઇ લીંબુના પાણીની પેટે બળી જઇને મળીને ચાલજો તો સારા સંપ વધશે ને કળિયુગ પણ દુઃખ ભાળશે નહિ. (૩)

પારકે ઘેર બહુ બેસવું નહિ તથા ધરની વાત કાંઈ પણ ઠેકાણે ઉઘાડી કરવી નહિ. જે બીજાની ખોદણી મોઢેથી કીધી તો એ દુઃખથી ઘણા દુઃખનો થશે. (૪)

દીયર ને જોઈની સાથે થોડું થોડું બોલવું ને મર્યાદામાં રહીને હંમેશાં ચાલવું તથા મોટાની અને ધરણી ચાકરી કરીને તું ખરેખરી પરમેશ્વરની પ્રીતિ મેળવજો. (૫)

હઠ કરીને કાંઈ માગવું નહિ, તથા રીસાધને ક્રોધને દુઃખ દેવું નહિ. ઉપડતે સાદે બોલવાથી હેત વધતું નથી ને રઝળતા અને ફરવાથી કામ પાર પડતું નથી. (૬)

જો તને વખત મળે તો કાંઈક વાંચજો પણ બેન ! તું આ બસુ રહીશ નહિ. અસુર વેળાએ તથા સાંજે એકલા જવું નહિ તથા અતિશે આકળાઇ કોંઈ પણ થવું નહિ. (૭)

હસમુખા રહેવાથી પ્રેમ વધે છે તથા કુટુંબનો કળઓ કંકાસ નાશ પામે છે. નીચ એવું જે પાપ તેનાથી છેટા રહી ભજન અને ભક્તિમાં નક્કી રાજ થવું. (૮)

પાઠ ૧૮ માં જશોદાનો વિલાપ

માણકડું=માણકરૂપ
અથવા રત્નરૂપ
શ્રી કૃષ્ણ

અપરાધન=ગુનેગાર
અંપલાવ્યું=પડતું
મુકયું.

કલિંદી=જમના
નદીનો એક ઝરો
વસે=રહે

કાળી=કાળી નાગ
વનમાળી=કૃષ્ણ
સંતાન રૂપી=છોકરા
જેવું.

નવ જાણ્યું=ન જાણ્યું
જાતન=રક્ષણ

પુત્ર પામી હું=મને
પુત્ર સાંપડ્યો.

છેલ્લે આશ્રમે=વૃદ્ધા-
વસ્થામાં
છેરીઓ=મોટાકર્યો

પ્રતિપાળી=હંમેશાં
પાળીને

નીપજ્યો=ઉપજ્યો,
ઉછરી*આવેલો

વિભેગ=ભુદાઇ

પાયે=પગમાં

શિર=માથું

ધારી=ધારણ કરી

ફરી=ફરવે બીજવાર

સુત=દીકરો

ગાચારી=ગાયો ચારી
ભૂખ્યો છો=ભૂખ્યો છું

પીત=પીળી

કાષ્ઠ=કાઠોટા

કસે=તાણીને બાંધે

મુજકને=મારી પાસે

નેતરૂં=રવૈયાને બાંધેલ

દોરકું

વલોવાલાગે=વલોવા

માંડે

વાસો=રહેઠાણ

સગપણુ=સંબંધ,

સગાઇ

વહાલ=હેત

હુંકુ=છાતી

કાષ્ઠ=લાકડું

યેં=કરતાં

પાશાણુ=પાણી

વજ્જ=કંઠણમાં કંઠણ

ધાતુ

તુલ્ય=સરખું

મખાતર=અહાતું

અનુબવો=ખાંડણીઓ

બંધન=બાંધેલ હોય તે

નંદ=કૃષ્ણના પિતા

જસોદા=કૃષ્ણની માતા

બાકુળ=બહાવરી,

ગભરાયેલી

હળધર=હળને ધારણ

કરનાર કૃષ્ણના મોટા

ભાઇ બળદેવજી

વારીરાખે=અટકાવે

ભાવાર્થ—મારું માણકરૂપી રત્ન (દીકરો) રીસાયું, તે સામ-
ળીઆ (કૃષ્ણ) તારા મનમાં એ શું આવ્યું. મને ગુનેગાર માતાને
મુકીને શા માટે પાણીમાં તે પડતું મુકયું. તે સામળીયા મારું
માણકડું રીસાયું. (૧)

જમના નદીનું પાણી કાળું છે. (તે પાણી બહુ ઢંકુ હોવાથી કાળું દેખાય છે.) ને તેમાં કાળો કાળીનાગ રહે છે. તો હવે જોને મળવાની આશા થી. ૨ સામળીયા. (૨)

છોકરા રૂપી મોડું ધન તે દેવે લૂંટી લીધું. મેં જોને રક્ષણ કરીને જાળવી જાણ્યું નહિ. હાથ તે રત્ન કેમ છુટી પડ્યું. ૨ સામળીયા. (૩)

હું ધડપણમાં પુત્ર પામી. તેને મેં પાળી પોષીને મોટો કર્યો. જીહરી આવેલો રસ (પુત્ર) ઢળી ગયો મતલબ કે પુત્ર મોટો થયો ને ઝરામાં ઝપલાવ્યો ને હું એટલે મને વિભ્રમના અગ્નિ વડે બાળી. ૨ સામળીયા. (૪)

જોના નાકમાં મોતી છે, ને પગે ધુધરી છે, ને માથા ઉપર જેણે મોર મુગટ ધારણ કરેલો છે, એવો મારો દીકરો ગાયો મારીને આવે એવું રૂપ હું હવે ફરીથી ક્યાંથી દેખું ? ૨ સામળીયા. (૫)

જોનાં કાનમાં કુંડળ છે. ને મોઢામાં મોરલી છે. તેવા કુંવર (કન્યા) સહિ ગોકુળમાં આવે ત્યારે જૂખ્યો છું એમ કહી મને પેટ બતાવે તથા મને “ માડી માડી ” એમ કહી બોલાવે ૨ સામળીયા. (૬)

પીળા પછેડી એટલે તથા કજોટો તાણીને બાધે ને મારી પાસે આવી નેતરૂં મારે, એમ મને ઘરડી માને થાકેલી જાણીને હવે કાણ વલોવા લાગશે, ૨ સામળીયા. (૭)

હે પુત્ર ! તેં ઉડા પાણીમાં રહેઠાણ કીધું. પણ તને પાણીમાં કેમ ગમશે ? ને હવે મોર, પોપટ, પુતળી વગેરે તારે રમકડે કાણ રમશે ? રે સામળીયા. (૮)

હે પુત્ર ? તું ગયો ને હું જીવું છું. તે શું ઓછું સમપણ માટે ? પણ સાચું હેત તો ક્યાં જણાય કે સાંભળતા હેયું ફાટે માટે હે સામળીયા. (૯)

લાકડા કરતાં પાણી કઠણ છે ને પાણી કરતાં પણ લોહું કઠણ છે. ને તેમાં પણ કઠણ વજ છે તે વજ સમાન માફં કઠણ કાળજી છે. હવે હું શું મોહું દેખાડું રે સામળીયા. (૧૦)

મનમાં કાંઈક દુઃખ આવ્યું તેથી તેં દડાનું બહાનું કાઢ્યું શું તને ખાંડણીઆનું બંધન આજે સાંભરી આવ્યું તેથી તેં પડતું મુક્યું. રે સામળીયા. (૧૧)

નંદ, જશોદામાતા તથા ગામના ગોવાળીઆને વળની સર્વે ઓઝો આકુળ વ્યાકુળ બની ગયાં છે. ને પડવાને તૈયાર થઇ ગયાં છે. તેને બળદેવજી વારી રાખે છે ને કહે છે કે ચાર ધડી પછી સર્વે પડજો. રે સામળીયા. (૧૨)

નોંદ—આ બીના ભાગવતમાંથી લીધેલી છે. એમાં મુળ એવી કથા છે કે કૃષ્ણ પરમાત્મા ગોવાળીઆ સાથે ગેડી દડે રમતા હતા, તેમાં દડો અચાનક જમના નદીના કાળીંદીના ખામાં પડ્યો તેને કાઢવા કદમવક્ષ ઉપર ચડી વનમાળીયે અંદર ભુરકો માર્યો. ને ધણી વેળા થઇ તો પણ કૃષ્ણ બહાર નીકળ્યા નહિ. (કેમકે તે કાળીનામને નાથવા ગયા હતા.)

તેથી ગોપબોવાળીયા આવરા બની જઈ ગોકુલમાં દોડી ગયા ને જસોદા માતાને સર્વ બીના કહી તેથી જસોદા માતા. નંદપિતા ને સર્વ વૃજની નારીયો તે ઝરા પાસે આવી રૂદન કરવા લાગી. તેમાં પણ માતાના અત્યંત પ્રેમને લીધે જસોદાએ બહુ વિલાપ કર્યો ને છેવટે એ ઝરામાં પડવા પણ તૈયાર થયાં પણ એ સવેને બળદેવજીએ વારી રાખ્યાં ને કહ્યું કે ચાર ઘડી રાહ જુઓ પછી જેમ કરવું હોય તેમ કરજો. (કેમકે એ બધી કષ્ટ પરમાત્માએ લીલા કરી હતી તે બળદેવજીએ જાણી લીધી હતી.)

પાઠ ૨૧ માં ચંદ્રોદય

ચંદ્રોદય=ચંદ્રનું ઉગવુંતે
શશો=ચંદ્ર
પૂર્વદીશ=પૂર્વદીશામાં
આદિત્ય=સૂર્ય
મહારાય=મોટો રાજા
રૂપધારી=રૂપધારણ
કરી; વેષ કાઢી
ઠગવા=છેતરવા
શશાંક=જેમાં સસલાનું
ચિન્હ છે તે ચંદ્ર
નિરાધાર=આધાર
વિનાનું
નિહાળ્યું=જોયું
બહુન=હવામાં ઉમે
ઉડ્યું વિમાન

શશાંક=ચંદ્ર
જ્વાયું=પથરાયું
નૃપ=રાજા
જેરહીણા=ઓછા
જેરવાળા
ત્રીવપણું=ચંચળાઈ,
સર્પ પુકાડો
વિશ્વમાં=દુનિઆમાં
ભાખે=જાણે, ઓળખે
સ્ત્રીમુખ તુલ્ય=સ્ત્રીના
મોઢા જેવો
શીતળતા=ઠંડી
ગભરાટ કાળે=અ-
શાન્તિ વખતે
નૃપાળે=રાજાએ

અતિ=ધણા
દૂર=છેટા
તથાપિ=તોપણ
દીસે=દેખાય
હજુર=પાસે, નજીક
શશિસૈન્ય=ચંદ્રમાનું
લશ્કર
જન=માણસો
સૃષ્ટિધારો=દુનિયાનો
કાયદો
કાળ=વખત
બલિષ્ઠ=જામરો, સારો
રાજ્યપટે=રાજાની
ગાદી ઉપર

ભાવાર્થ—જાણે મોટા રાજાનું રૂપધરી એટલે વેપ કાઢી પ્રજાને છેતરવા રખારી આવ્યો. હોય તેમ આકાશમાં પૂર્વ દિશામાં જવો સૂર્ય હોય તેવો ચંદ્રમા ઉગ્યો. (૧)

ચંદ્રનું તેજ જેમ ઉગ્યે ચડતું જાય છે. ત્યારે જેમ અધર બહુન ઉડ્યું જતું હોય તેમ ચંદ્રમા આધાર વિના ચાલતો જોવામાં આવે છે. (૨)

ચંદ્રમાનું તેજ બધે ફેલાઈ ગયું. તેથી જાણે હવે તરુ રાજ્ય સ્થપાણું હોયની. ચંદ્ર રૂપી રાજાને જોઈ ઝીણા તારા બળહીન થઈ દેખાતા નથી. (૩)

જો જરાપણ ચંચળાઈ ન રાખે તો દુનિયામાં તે માણસને કોઈ ઝાળખે નહિ. એવી રીતે ચંદ્રમા જરાપણ ગરમ અથવા ચંચળ નથી, તો પડિતો તેને સ્ત્રીના મોઢા જોવો કહે છે (૪)

જગતમાં જ્યાં જોઈએ ત્યાં ચંદ્રમાની શીતળ છાયા ફેલાઈ રહી છે. અને પ્રજાના ગભરાટ વખતે કોઈ રાજાએ શાન્તપણું જણાવ્યું હોય તેમ દેખાય છે (૫)

ચાંદરડા ચંદ્રમાંથી ધણાજ છેટે છે. તો પણ તે ચંદ્રની પાસે જ હોય તેવા જણાય છે. ચંદ્રમાનું બધું લશ્કર સૂર્ય સામે લડીને છતવા આવ્યું હોય તેમ જણાય છે. (૬)

પણ અરે સૂર્ય ક્યાં અને ચંદ્ર ક્યાં (એટલે સૂર્ય પાસે ચંદ્ર શી ગણતરીમાં છે) પણ દુનિયાનો કારો એવો છે કે કારો વખત આવે ત્યારે ગરીબને રાજા બનાવી દે છે. (૭)

પાઠ ૨૫ માં મેઘાડંબર

મેઘાડંબર=વરસાદનો	રંગનો	તૃણ=ધાસ ખડ
આડંબર, વરસાદનું	વર્ણ=રંગ	તૃખશુન્ય=ધાસ વગર
ચઢી આવવું તે	પૃક્ષઘટા=ઝાડની ઘટા	તે પરે=તે ઉપર
ભવ્ય=મોટો, ગંભીર	ગંભીરી=ઘટાખંધ,	સેર=ધાર
ધને=વરસાદથી	ધાટી	રેલી=વહી
નભમંડળ=આકાશ	તે મહીં=તેમાં	ધેર=કાળું
ભૂમિ=જમીન	દાર=બારણાં, દરવાજો	ગર્જન=ગર્જના
મરકત=એ એક રત્ન છે	ખુખી=કળા	ધનધેર=કાળા વરસાદનું
શો ઘેરા=કેવા ઘેરા	ધરી=ધારણકરી	

ભાવાર્થ—આ મોટા આકાશને આડંબર રચી વરસાદે ઘેરી લીધું છે. હાંહાં ! વરસાદે ઘેરું છે પાણીનું આ શીકું પીળું તેજ આકાશમાં પ્રસરી રહેલું છે. હાંહારે (૧)

લોભા અને સારી આ જમીનપર વાદળી વરસે છે. ને મરકત જેવો ઘેરા રંગ કેવો દેખાય છે. (૨)

અહીં ઝાડની ધાટી ને બિની ઘટા ઉભી છે ને તેમાં કાઈ કાઈ ઠેકાણે તો બારણાં જેવું બની રહ્યું છે ત્યાં કેવી ખુખી જણાય છે. હાંહારે (૩)

પેલી ધાસ વગરની (ખોડી) ટકરીએ પીળાં વસ્ત્ર પહેયાં છે. હાંહારે. ને તેના પર ગાય ને ભેંસનો હારો કેવી ચાલી રહી છે. હાંહારે (૪)

પણ પેલા ખીજ બારણાંમાંથી આકાશ કાળું દેખાય છે. હાંહાં. જો જો એન સાંભળ આ વરસાદની ગર્જના મધ હાંહારે (૫)

પાઠ ૨૬ માં વડ અને તેની પાસેની શોભા

વડ=કપીરવડ
 શોભા=દેખાવ
 જાતી=જાત
 ન તે=તે નહિ
 નામી=પ્રખ્યાત
 જગવિષે=જગતમાં
 પરંતુ=પણ
 વૃક્ષો=ઝાડો
 ઓળખ=ઓળખાણ
 ફળદ્રુપ=રસાળ
 ગુજરાતણા=ગુજરાતના
 નિજભુજ=પોતાના
 ઝાળો રૂપો હાથ
 પસારે છે=ફેલાવે છે
 જટા=વડવાળા
 અસલ=પ્રથમના

હળીમે=મળી જાય
 બેટીઓ=દીકરી ઝીણાં
 મુળરૂપી
 જનુની=માતા
 તરૂં=ઝાડ
 બેટી=મળી
 ઉછરે=મોટી થાય
 કદવાન=કદાવર
 સ્તંભ=થાંભલો
 નગરે=નગર ઉપર
 મેરાખ=કમાન સરખી
 જગ ઉપર મુકે છે તે
 વાટો=વાટ, રસ્તાઓ
 નાદ=અવાજ
 રૂંધાઈ=મુંઝાઈ
 ભાયું=ભાત, ખાવાનું
 ચોપાસે=ચારે તરફ

સીમાડા=હદ
 જળભરિત=પાણીથી
 ભરેલા
 નિરમળું=ચોકળું
 હરધડી=દરેક વખતે
 ઉલટથકી=હોંશથી
 વિશરાંતી=વિસામો
 ખડ=ધાસ
 જમી=ખાઈ
 હવાડે=હવાડામાં
 જળ=પાણી
 ધંટા=ધંટડી
 સ્વરે=અવાજ સાંભળ
 વાથી
 કાપે=ચાલે
 મજલને=પંથને

ભાવાર્થ—જેનાં ફળ દુનિયામાં બહુજ પ્રખ્યાત છે તે જાતનાં આ ઝાડ નથી. તે પણ આ ઝાડો કે જેની હિંદુઓને ધણી ઓળખાણ છે. વળી જે આ વખતે ગુજરાતનાં સર્વ સારા રસાળ પ્રાંતમાં પોતાની લટકતી ભુજો (વડવાળાઓ) ફેલાવી રહ્યો છે. (૧)

ધણુંજ લાંબા અને પહોળાં ઝાળાં એમાંથી ફૂટી ને વીટી વળે છે. તે જટા (વડવાળાઓ) પૃથ્વીના પડને ફેડીને અસલ

મૂળીયાંની સાથે મળી જાય છે. ને તેની નાની દીકરીયો તો માતા-
શ્ય અસહનું જાડ તેને મળીને ઉછરે છે. અને નમ્ર ઉપર જાણે
એક કદાવર સ્તંભ ઉપર જાયો દેખાય છે (મતલબ કે થા એક
કદાવર સ્તંભ છે તેના ઉપર ઝાળાં પાંદડાં જેટલા ભાગમાં ફેલા-
યલાં છે તે સર્વ ઉપર જાયો કરે છે) (૨)

તેની ઉંચી ઘટા ભેગી આવી જવાથી કમાન જેવી જણાય છે.
ને વચ્ચે આવેલા રસ્તાઓ ખુશી થઈને ખડખડ અવાજ કરે છે.
(મતલબ કે પાંદડાંનો અવોજ સંભળાય છે) વળી ઘટાનો અંદર
અટકાઈને સારો સુવાસિત પવન ફેલાય છે. તેથી થાકેલા મુસાફરો
સુખેથી ભાતું જમી તથા પાણી પીને જાય છે. (૩)

વળી એ જાડ પોતાની આજુબાજુમાં પીંપળ, વડ, આંખા
વગેરે જાડોને વસાવે છે (તે પશુ સાથે ઉગે છે) ને તેની અંદરના
જે સોમાડા છે તેમાં ચોકખા પાણીના ખાડા ભરેલ છે. ને તે પશુ
પક્ષીની હંમેશાંની તરસ મટાડે છે. વળી તે ખાડામાં ભેંસો હોંસભેર
પડીને નાહે છે. (૪)

ઝાડાં, ગાડી ત્યાં છૂટે છે તેથી અધા અળધો વિસામો લે છે ને
નિરાંતે ખડ ખાઈ હવાડે પાણી પીએ છે ને ઘંટડી ટંટં ટંટં થાય
છે ને (ભુધરી) ધણુ ધણુ એવા અવાજ કરે છે. તે સાંભળવાથી
જળદો બહુ ડોલતા ચાલે છે ને ડાંખી મુસાફરી કરે છે.

પાઠ ૩૨ મો.

સ્વયંવર=અઘાવર,
અમુક જાતનું પશુ

લઘુ વરતું તે
સખી=બેનપણી

ભર્તાર=ધણી
મંજળ=સારાંગીત

અધિક=વધારે
 આચાર=વીધી, રીત
 ભાત
 પંથુ=આભલું, અરીસો
 નીરખે=જુએ
 હૈયે હરખે=મનમાં
 રાજ થાય
 જૂપ=રાજ
 સીતાકેરે=સીતાને
 કાજ=કામ
 સંન્યાસી=ખાવા
 જપમાળા=જપ જપવા
 ની માળા
 ચિત્રામ=ચિત્રામણ
 ગાથા=પ્રાકૃત ભાષાની
 કવિતા
 ત્ર્યંક=મહાદેવ
 ધનુષ્ય=કામઠું
 ચોકે=ચમકે, ખીએ
 જનક બાપ=સીતાજીનો
 તાત
 મિત્રા=ફેગટ
 પણુ=વચન
 ભાવે=હોંસથી

શતાનીક=જનકનો જોર
 સાંસધ=સાંસે, વીમા-
 સણુમાં
 શુર=શુરાઓ
 આશુભીએ=આપોઆપ
 પોતાની મેળે
 ભુર=મોટા ઇંદ્ર જેવા
 ઉપજ્યો હોય=પેદા
 થયો હોય
 જનકસુતા=સીતાજી
 શિશુ=માથું
 ઉકાટો=કોટી, ગર્વ,
 આવેશ
 અતળીબળ=બહુ
 જોરાવર
 શ્યામળવાન=કાળા
 શરીરવાળા રામચંદ્ર
 ઉધડખી=ખોલી
 આપોપે=આપોઆપ
 જુગમ=મે
 પાણુ=પાણીહાથ
 કોશિક=વિશ્વામિત્ર
 મધુરીવાણુ=મીઠાં વચન
 આરા=રંગ

સુયંવંશી=સુયં ઉપરથી
 નીકળેલા કુળમાં
 પેદા થએલા
 સુત=દીકરા
 આળ=તહોમત
 શિવચાપ=શંકરનું
 ધનુષ્ય
 આશીર્વાચનો=આશી-
 વાદના વેણુ
 ઉચરે=ખોલે
 એટલા કાજે=એવા
 નાના કામ માટે
 મુજ=હું
 અનુજ=નાનો ભાઈ
 કહેશે=ખીજા બોલશે
 બાંધવ=ભાઈ
 સૌકા=બધા
 કાદડ=ધનુષ્ય
 રાવણુ સરખા=રાવણુ
 જેવા
 રંક=રાંક
 કાણુમાત્ર=શીંગણતીમાં
 બળવીણુ=બળ વગર
 જામાત્રા=જામાઈ

ભાવાર્થ—(સીતાજી સ્વયંવરમાં આવીને બેનપણીએને
 કહે છે) હે બેનો તમે સહુ મળીને મને સારો ધણી જે રામ
 તે પરણાવો, મને મીઠળ બાંધો ને સારાં ગીત ગાઓ તથા

ખીજી જે વિધિ થતી હોય તે વધારે વધારે કરો. બધી સખીઓ અંગૂઠીનું દર્પણ દેખાડે છે. તેમાં રામનું રૂપ દેખાય છે. તેને જોઈને મનમાં રાજી થાય છે ને ખીજો કાઈ રાજી દેખાતો નથી. (મતલબ કે રામ કરતાં કાઈ ચહે એવું નથી.) (૨)

સીતાને વરણા માટે દેશ દેશના રાજા આવ્યા છે. ને કહે છે કે સીતાને માટે મોટું રાજ્ય મૂકીને સંન્યાસી બાવા બની જઈશું. (૩)

કાષ્ઠ તો તેના નામની જપમાળા જપે છે ને કાષ્ઠ તો તેના ચિત્રામણ ચીતરે છે. ને કાષ્ઠ તો કવિતા તથા ગાથાઓ ગાય છે. ને કાષ્ઠ તો હા હા એમ કહી સીતાના નામની રાડ પાડે છે. (૪)

કાષ્ઠ તો સીતાની વાત કાઢે છે, ને કાષ્ઠ તો સીતાને કહાવે છે (પરણીશા ! એમ કહાવે છે) ને કાષ્ઠ તો સીતાનું રૂપ ચાહ કરે છે ને તેના સ્વપ્ના આવે છે. (૫)

મહાદેવના ધનુષ્ય સામું પણ્ય જોવાતું નથી તો કહો કે જોને કાણ ચહાવે ! ને જે સારી હોંસથી સજામાં આવે છે તે ચમકે-ખીજે છે. (૬)

જનકે રાજા પોતાના મનમાં શીકર કરે છે કે મેં ફાકટનું પણ્ય લીધું કેમકે હું રામને એમને એમ દીકરી દેત પણ્ય હવે માંડ વચન બધે પ્રસિદ્ધ થયું. (તિથી હવે એમને એમ દેવાય નહિ.) (૭)

જનકનો પુરોહિત કહે છે કે કાણ વચન કહીને સૌને પાછા

વાળા-એમ કહ્યું વચન કહેશે તેથી બધા પોતાના મનમાં શરમાઈ એની મેળે પાછા જશે. (૮)

જનકનો પુરોહિત સૌના સાંભળતાં કહે છે કે હે મોટા ઈંદ્ર જેવા શરાઓ શું વિમાસણમાં રહ્યા છો? શીવનું ધનુષ્ય ચડાવી સીતાને પરણો નહીં તો નાસી જાઓ. (૯)

જો કાઈ ક્ષત્રીના બીથી પેદા થયો હોય તો વચન પાળીને પરણો તમે તમારા પરાક્રમે ટાળી દીધા તો હવે સીતાજીને ક્યાંથી જોવા પામે. (૧૦)

ખીજ બધા રાજાઓ માયું ઝાલી ઉદાસ થઈને બેઠા. પણ સુંદર કાળા શરીરવાળા રામને બહુજ આવેશ ચડી ગયો. ને એકદમ ધનુષ્ય તોડવા ઉભા થયા. (૧૧)

એકદમ રામ ઉઠ્યા ને બે હાથ જોડી વિશ્વામિત્ર આગળ ઉભા રહી મીઠે વચને બોલ્યા. (૧૨)

હે સ્વામી અમને રજા આપો (ઉપન્યો હોય કે ક્ષત્રી થતી એ વેળુ કહીને બોલ્યા) કે એ તો અમને ગાળ લાગી કહેવાય. અમે સૂર્યવંશી દશરથ રાજાના પુત્રો છીએ માટે અમારું આજ્ઞ બોલું કરીએ. (૧૩)

ખીજ ઋષિઓ પણ આશીર્વાદનો બોલે છે તેથી વિશ્વામિત્ર પોતે આશ્ચર્ય પામી કહે છે કે જલદી ઉઠો ને શિવનું ધનુષ્ય ચડાવો. (૧૪)

લક્ષ્મણજી કહે છે કે એવાં નાના સુના કામ માટે તમે શા માટે ઉઠો છો હું તમારા નાના ભાઈ છું તો રજા આપો એટલે એ કામ કરી શકું. (૧૫)

રામ કહે છે કે હે મારા બાઈ ! એ તારું કામ નથી
(કમકે તું ચડાવ તો) કહેશે એ બાઈઓને મળીને મંકરનું
ધનુષ્ય ચડાવ્યું. (૧૬)

અધા રાજાઓ હસવા લાગ્યા કે એતો એનાથી થશે ને કહ્યું
ધનુષ્યને ચડાવી પ્રેમથી પરણી જશે. (૧૭)

રાવણ જેવા પણ રાંક બની ગયા છે તો આતો શી
ગણતરીમાં ? બીજા અધા રાજાઓ બળ વગરના થઈ બેઠા ને
એ જમાઈ થશે (મનલબ્ધ કે સીતાજીને પરણશે) (૧૮)

પાઠ ૩૫ મો શિશિર અને વસંત.

શિશિર=ટાઢની ઋતુ	સમીપે=પાસે	ધુમી=ફૂરી
પોષ ને મહા મહીનો	ગોઠડી=વાતચીત	ગુલાલી=ગુલાલ
વસંત=ઉનાળાની	રસભરી=રસથી ભરપુર	ધુમધામ=ધામધુમ
ઋતુ ફાગણ ને ચૈત્ર	મંદ=ધીમી	દાઢ માઢ
સુંદર=સારી	શીત=ટાઢી	ક્રોડ=હાંસે
સલુણો=રસીક	હોર=પવનની લહેર	નર્મદ=નર્મદાશંકર કવિ
વાણે=પ્રભાતમાં, સવારે	ઉપવન=બગીચાવાડી	માલો=મહાલો
ધુમર=ધુમસ	પત્રાળી=પાંદડા વાળી	લાવોલો
ભારી=બહુ	દીપી=સોબી	રતની=ઋતુની
વહિન=અગ્નિ	કલોલ=આનંદ મળ	અલિહારી=પ્રુખી

ભાવાર્થ—હે નરનારીઓ ! શીયાળાની અને ઉનાળાની
ઋતુ સારી અને રસિક છે. તમે સહુ ગાયન કરો. અરે !

સવારમાં મીઠી ટાઢ વાય છે અને ધણી ધુમસ ઠરી રહે છે
અરે ધણી ધુમસ ઠરી રહે છે તે જુઓ. હે નરનારી. (૧)

અગ્નિ પાસે (તાપવાની સમડીની પાસે) ધરનાં બધાં કુટુંબીઓ ભેગાં થઈ (તાપવા બેસે છે) ને રસ ભરી સારી વાતો કરે છે. હે નરનારી. (૨)

ધીમેથી વહેતી ને ટાઢા પવનની રસાળી લહેર સુગંધ આપે છે. હા તે પવનની રસાળી લહેર સુગંધ આપે છે. હે નરનારીઓ. (૩)

વન અને બગીચા એ સહુ પુલકેથી કુસ્થાં છે. ને વેલીઓને નવાં પાંદડાં આવ્યાં. હા ! તે વેલ નવાં પાંદડાથી દીપી રહે છે. હે નરનારીઓ. (૪)

ધણાં પંખીઓ આનંદ કરતાં ખુશી થઈ તાળી દે છે. (મતલબ કે હસે છે) હા એમં બધે ફૂટીને હસે છે. હે નરનારીઓ. (૫)

શહેરમાં અખીલ ગુલાલ તથા હોળીના રંગો (પતંગ) ઉડે છે. હા ! અખીલ ગુલાલ રંગ ઉડે છે. હે નર. (૬)

ધરમાં હાહમાહ વિનાની ઉમંગ અને હોંશની સ્વારી આવી છે પણ તે ઉમંગને ફાડી સ્વારી શોભે છે. ઉમંગને ફાડી સ્વારી આવી છે. એટલે દરેક માણસને નવાં નવાં વસ્ત્રો પહેરવાં તથા મીઠું ભોજન જમવું ગમે છે હે નરનારીઓ. (૭)

તર્મદાશંકર કવિ કહે છે કે હવે વિવાહનો લહાવો લો (મતલબ કે આ ઋતુમાં લગ્ન ગાળો હોય છે) એવી રીતે આ ઋતુની ખુબી છે હાં હાં આ ખુબીદાર ઋતુ કેવી દીપી રહી છે.

સમાપ્ત

વિદ્યાર્થીઓએ તથા મહેતાજીઓએ પસંદ કરેલ પુસ્તક

ધોરણવાર નોટો : ધોગળ પહેલું ૦-૩-૦ બીજું ૦-૫-૦ ત્રીજું ૦-૮-૦ ચોથું ૦-૧૨-૦ પાંચમું ૧-૨-૦ છઠ્ઠું ૧-૪-૦ સાતમું ૧-૬-૦

વાંચનમાળાના પાઠનાં તથા કવિતાનાં અર્થ :

ધોરણ પહેલું ૦-૧-૬ બીજું ૦-૩-૦ ત્રીજું ૦-૪-૦ ચોથું ૦-૬-૦ પાંચમું ૦-૮-૦ છઠ્ઠું ૦-૧૦-૦ સાતમું ૦-૧૨-૦

કન્યાશાળા માટે : માળાપરમાયણના અર્થ ભા. ૧મું પ્રિંગ ૨-૩-૪ માટે ૦-૨-૦ બા. ૨મું ધોરણ ૫-૬-૭ માટે ૦-૪-૦ કન્યાવાચનમાળાના અર્થ પ્ર. પહેલું ૦-૩-૦ ૨, બીજું ૦-૫-૦ ૩ ત્રીજું ૦-૭-૦ ઉત્તરના ગ્રંથાન્વ કામ ને મધ્ય રેતનાના સમજ ૦-૮-૦

સંક્ષેપ મુખ ગણિત : ધોગળ પહેલું ૦-૧-૦ બીજું ૦-૧-૬ ત્રીજું ૦-૨-૦ ચોથું ૦-૨-૦ પાંચમું ૦-૩-૦

સુદિગ્ધાન યાને પદાર્થપાઠ : ધોગળ પહેલું, બીજું દરેક ૦-૨-૦ ત્રીજું, ચોથું દરેકના ૦-૪-૦ પાંચમું, છઠ્ઠું દરેકના ૦-૬-૦

સચિત્ર ડ્રોઇંગ બુકો : ધોરણ પહેલાથી પાંચમા સુધી દરેકના ૦-૧-૦ છઠ્ઠું ૦-૧-૬ સાતમું ૦-૨-૦

હીકેશન શિક્ષણ : ધોગળ પહેલું, બીજું, ત્રીજું ૦-૧-૦ ચોથું, પાંચમું ૦-૪-૦

ભરતખંડનો સંક્ષેપ ઇતિહાસ : ૦-૧૦-૦

નકશા : મુખ્ય, ગુજરાત, દરેકના ૦-૩-૦ હિન્દુસ્થાન તથા ખાડી બંધો દેશોનાં નકશાની કીમત ૦-૪-૦

કમીશન ભરપુર મળશે, બાપ માટે સુચીપત્ર મંગાવો.

લેખક તસક્કી એન્ડ સન્સ : સુક્ષેત્ર : વડવાણ સહૃદય

